

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DERLEME SÖZLÜĞÜ'NDE CİNSİYET ORGANLARIYLA İLGİLİ ADLAR
ÜZERİNE BİR İNCELEME
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gülsüm YURTOĞLU

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Ankara, 2023

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
DERLEME SÖZLÜĞÜ'NDE CİNSİYET ORGANLARIYLA İLGİLİ ADLAR
ÜZERİNE BİR İNCELEME

Gülsüm YURTOĞLU

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Danışman
Prof. Dr. Nihal ÇALIŞKAN

Ankara, 2023

ONAY SAYFASI

Glsm YURTOĞLU tarafından hazırlanan ‘‘Türkiye Türkçesi AĞızlarında Cinsiyet Organlarıyla İlgili Adlar zerine Bir İnceleme’’ adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	Kurumu	İmza
Prof. Dr. Nihal ALIřKAN	Gazi Üniversitesi	
Kabul ☒ Red ☐		
Dr. Ceren SELVİ	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Kabul ☒ Red ☐		
Dr. Arife Ece EVİRGEN	Gazi Üniversitesi	
Kabul ☒ Red ☐		

Tez Savunma Tarihi: 27.12.2023

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

nvan Ad Soyad

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. Tarih 13.01.2024

İmza

Gölsüm YURTOĞLU

TEŞEKKÜR

Tezin her aşamasında yanımda olan değerli hocam Nihal Çalışkan'a, verimli bir ders dönemi geçirmemi sağlayan hocalarım Prof. Dr. Akartürk Karahan ve Dr. Hülya Gökçe'ye, tezime olan katkıları için hocalarım Dr. Burcu Öztürk, Dr. Ceren Selvi ve Dr. Ece Evirgen'e teşekkür ederim.

ÖZET

Derleme Sözlüğü'nde Cinsiyet Organlarıyla İlgili Adlar Üzerine Bir İnceleme

Dil ailelerini tespit etmede sık sık temel söz varlığı ögelerine başvurulmaktadır. Bu söz varlığı ögeleri genellikle başka dillerden ödünçlenmemekte ve değişime büyük ölçüde direnmektedir. Temel sözcükler arasında yer alan organ adlarında da aynı durum görülmektedir. Organ adlarını ana temel, ara temel ve yan temel olmak üzere üç kategoride incelemek mümkündür. Bu bağlamda cinsiyet organı adları, yan temel sözcükler içinde değerlendirilmektedir. Bunun bir nedeni dil konuşurlarının bu adlar söz konusu olduğunda mahremiyet anlayışları gereği ödünçleme mekanizmasının daha etkin bir şekilde devreye girmesi olarak gösterilmiştir. Cinsiyet organlarıyla ilgili adlandırmalarda dikkat çeken bir diğer husus da diğer organ adlarına göre bu alanda sayıca bir fazlalık olduğudur. Bu çalışmada, dil konuşurlarının cinsiyet organlarını adlandırırken ne tür yollara başvurdıklarını ortaya koymak amaçlanmıştır.

Çalışmada temel sözcükler sorunu cinsiyet organı adları bağlamında yeniden ele alınmış, cinsiyet organı adlarının yan temel sözcükler grubunda değerlendirilmesine etki eden sebepler tartışılmıştır. Türkiye Türkçesi ağızlarında yer alan cinsiyet organı adları Derleme Sözlüğü'nden taranmış, belirli ölçütlere göre sınıflandırılmış ve adlara yer yer dil bilgisel açıklamalar getirilmiştir.

Çalışmada cinsiyet organı adlarının sayısı belirtilmiş ve ad çeşitliliğine neden olan sosyal sebepler üzerinden toplum dil bilimsel çözümlemeler yapılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonucunda cinsiyet organlarını adlandırırken genellikle araç-gereç adlarından, hayvan adlarından ve diğer organ adlarından yararlanıldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: cinsiyet organı adları, mahremiyet, temel sözcük, Türkiye Türkçesi ağızları

ABSTRACT

A Study on Names Related to Sex Organs in Derleme Sözlüğü

Basic vocabulary elements are frequently referred to identify language families. These vocabulary elements are generally not borrowed from other languages and are largely resistant to change. The same situation is observed in organ names, which are among the basic words. It is possible to examine the organ names in three categories: main base, intermediate base and side base. In this context, sex organ names are considered as side base words. One reason for this has been shown to be that the borrowing mechanism comes into play more effectively when it comes to these names due to the language speakers' understanding of privacy. Another point that draws attention in the naming of sexual organs is that there is an excess in number in this field compared to other organ names. This study aims to reveal what kind of methods language speakers apply when naming the sex organs.

In the study, the problem of basic words was reconsidered in the context of sex organ names, and the reasons affecting the evaluation of sex organ names in the group of side basic words were discussed. The names of the sex organs in Turkey Turkish dialects were scanned from Derleme Sözlüğü, classified according to certain criteria, and grammatical explanations were provided for the names in some places.

In the study, the number of sex organ names was stated and sociolinguistic analyzes were tried to be made based on the social reasons that cause name diversity. As a result of the study, it was determined that the names of tools, animal names and other organ names were generally used when naming the sex organs.

Keywords: basic word, privacy, sexual organ names, Turkish dialects

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR DİZİNİ	iv
GİRİŞ	1
GENEL BİLGİLER	2
MATERYAL VE YÖNTEM	7
İLGİLİ LİTERATÜR	8
İNCELEME	10
A. İNSAN CİNSİYET ORGANI İÇİN KULLANILAN ADLAR	10
A. 1. Kadın Cinsiyet Organı İçin Kullanılan Adlar	10
A. 2. Erkek Cinsiyet Organı İçin Kullanılan Adlar	21
A. 3. Her İki Cinsiyet İçin de Kullanılan Cinsiyet Organı Adları	33
A. 4. Kadın ve Erkek Ayrımı Belirtilmeyen İnsan Cinsiyet Organı İçin Ortak Kullanılan Adlar	34
B. HAYVANLARIN CİNSİYET ORGANI İÇİN KULLANILAN ADLAR	38
B. 1. Dişi Hayvanların Cinsiyet Organı İçin Kullanılan Adlar	38
B. 2. Erkek Hayvanların Cinsiyet Organı İçin Kullanılan Adlar	40
B. 3. Dişi ve Erkek Ayrımı Belirtilmeyen Hayvanların Cinsiyet Organı İçin Kullanılan Adlar	42
C. İNSAN VE HAYVANLARIN CİNSİYET ORGANLARI İÇİN ORTAK KULLANILAN ERKEK CİNSİYET ORGANI ADLARI	44
D. TÜRÜN BELİRTİLMEDİĞİ DİŞİ CİNSİYET ORGANI İÇİN KULLANILAN ADLAR	45
E. TÜRÜN BELİRTİLMEDİĞİ ERKEK CİNSİYET ORGANI İÇİN KULLANILAN ADLAR	48
F. TÜR VE CİNSİYETİN BELİRTİLMEDİĞİ CİNSİYET ORGANI ADLARI	52
TARTIŞMA	51
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	55
KAYNAKÇA	59

KISALTMALAR DİZİNİ

İl Adlarının Kısaltmaları

Ada. : Adana	Dy. : Diyarbakır
Adı. : Adıyaman	Ed. : Edirne
Af. : Afyonkarahisar	El. : Elâzığ
Ağ. : Ağrı	Ezc. : Erzincan
Am. : Amasya	Ezm. : Erzurum
Ank. : Ankara	Es. : Eskişehir
Ant. : Antalya	Gaz. : Gaziantep
Ar. : Artvin	Gr. : Giresun
Ay. : Aydın	Gm. : Gümüşhane
Ba. : Balıkesir	Hak. : Hakkâri
Bil. : Bilecik	Hat. : Hatay
Bn. : Bingöl	Isp. : Isparta
Bt. : Bitlis	İç. : İçel
Bo. : Bolu	İst. : İstanbul
Brd. : Burdur	İz. : İzmir
Brs. : Bursa	Kr. : Kars
Çkl. : Çanakkale	Ks. : Kastamonu
Çkr. : Çankırı	Ky. : Kayseri
Çr. : Çorum	Krk. : Kırklareli
Dz. : Denizli	Krş. : Kırşehir

Kc. : Kocaeli

Nş. : Nevşehir

Kn. : Konya

Nğ. : Niğde

Kü. : Kütahya

Or. : Ordu

Ml. : Malatya

Rz. : Rize

Mn. : Manisa

Sk. : Sakarya

Mr. : Maraş

Md. : Mardin

Mğ. : Muğla

Mş. : Muş

Sm. : Samsun

Sr. : Siirt

Sn. : Sinop

Sv. : Sivas

Tk. : Tekirdağ

To. : Tokat

Tr. : Trabzon

Tn. : Tunceli

Ur. : Urfa

Uş. : Uşak

Vn. : Van

Yz. : Yozgat

Zn. : Zonguldak

Diğer Kısaltmalar

bk. : Bakınız

DS : Derleme Sözlüğü

krş. : Karşılaştırınız

GİRİŞ

Cinsiyet organları neredeyse bütün toplumlarda utanç kaynağıdır. Bu nedenle insanlar cinsiyet organlarını örtme ve saklama eğilimindedirler. Bu durum diğer sosyal olgularda olduğu gibi dile de yansımıştır. Türkçede diğer organlar için kullanılan belirli adlar varken cinsiyet organları için kullanılan yaygınlaşmış adlar yoktur. Kadın cinsiyet organı için kullanılan **vulva/vajina** ve erkek cinsiyet organı için kullanılan **penis** sözcükleri Latince terimler olup halk dilinde görülmemektedir. Türkçede erkek çocuk cinsiyet organı için **pipi** sözcüğü yaygın olarak kullanılmaktadır. Kız çocuk cinsiyet organı için belirli bir ad kullanılmamakla birlikte çeşitli takma adlar vardır. Delaney (2001: 117) Anadolu'nun bir köyünde yaptığı antropolojik çalışmasında çocukların ergenliğe kadar tam olarak bir cinsel varlık olmadıklarını¹ söyler. Ergenlikle birlikte çocuk cinsiyet organları için kullanılan adların artık kullanılmaması, bu durumdan kaynaklanıyor olmalıdır. Erkek çocuk cinsiyet organı için kullanılan **pipi** sözcüğünün yaygınlaşabilirken, kız çocuk cinsiyet organı için belirli bir adın yaygınlaşmamasında ise toplumsal cinsiyet faktörü etkili olmaktadır. Cinsiyet organı adları cinselliği çağrıştırmaktadır ve dil konuşurları cinsiyet organları söz konusu olduğunda mahremiyet duygusu nedeniyle çeşitli ifade yollarına başvurmaktadır. Alıntı sözcüklerden, örtmecelerden yararlanma gibi bu ifade yolları yabancı dillerde de görülmektedir.

Bu çalışmayla Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılan cinsiyet organı adları ve bu adların oluşumunda başvurulan kavramları göstermek amaçlanmıştır. Bu amaçla *Derleme Sözlüğü* taranmış ve tespit edilen adlar çeşitli kaynaklardan araştırılmıştır. Elde edilen veriler yardımıyla sözcüklere açıklama getirmeye çalışılmıştır. Çalışma ele aldığı konu bakımından oldukça yenidir. Daha önce gerek ölçünlü Türkçede gerek ağızlarda bitki adları, hayvan adları, yer adları, organ adları gibi konularda çalışmalar yapılmış olsa da, özellikle cinsiyet organı adlarını ele alan bir çalışma yapılmamıştır. Çalışma *Derleme Sözlüğü*'nde yer alan cinsiyet organı adları ile sınırlandırılmıştır. Türkçe, cinsiyet organı adları ve cinsellikle ilgili

¹ Delaney'in burada halkın bakış açısını yansıtmayı dolayısıyla "çocukların ergenliğe kadar tam olarak bir cinsel varlık olmadıkları" ifadesini "olarak görülmedikleri" şeklinde güncelleyebiliriz.

ifadelerde zengin bir söz varlığına sahiptir. Bu çalışmayla birlikte bu alanda yeni sorular sorulabilecek ve yanıtlar aramak amacıyla bu söz varlığı üzerinde yeni çalışmalar yapılabilecektir.

GENEL BİLGİLER

Doerfer, *Temel Sözcükler ve Altay Dilleri Sorunu* adlı çalışmasında kültür sözcükleri ve temel sözcükler arasında ayırım yapıldığını söyler. Örnek olarak da kültür sözcüklerine belli kültür çevrelerine özgü olduğunu belirttiği **otomobil**, **telefon** gibi terimleri ve **sultan** ünvanını verir. Görüldüğü gibi bu sözcükler bütün dillerde ortak olmayan, ihtiyaç durumunda başka dillerden ödünçlenen sözcüklerdir. Temel sözcüklerin ise belli kültürlerle bağlı olmayıp bütün insanlarda ortak olan kavramları gösteren sözcükler olduğunu belirtir. Bunun örneklerini de **görmek**, **gitmek**, **gelmek**, **almak**, **bir**, **iki**, **üç**, **göz**, **ayak** ve **topuk** olarak verir. Bu örnekler bütün dillerde görülen temel fiilleri, sayı adlarını ve organ adlarını göstermektedir (Doerfer, 1981: 1).

Doerfer aynı çalışmasında doğruluğunun herkesçe kabul edildiğini belirttiği iki ilkedен bahseder: “Dil akrabalığını göstermek için temel sözcüklerin büyük önem taşıdığı ve organ adlarının dil akrabalığını kanıtlayıcı bir değeri olduğu” (Doerfer, 1981: 1). Türkiye Türkçesi ağızlarında cinsiyet organlarını ele aldığımız bu çalışmamızda dil akrabalığını göstermek gibi bir amacımız yoktur. Fakat Türkiye Türkçesi ağızları gibi Altay dillerine nazaran çok küçük bir dil alanında cinsiyet organı adlarının çeşitlenmesi, üzerinde durulması gereken bir konudur.

Doerfer temel adları ana, ara ve yan olmak üzere üç bölümde ele alır. Ana temel sözcüklerle ya hiç ödünçlenmeyen ya da pek az ödünçlenen; yan temel sözcüklerle sık sık ödünçlenen; ara temel sözcüklerle ana temel sözcüklere göre daha sık, yan temel sözcüklere göre daha seyrek ödünçlenen terimleri kasteder. Cinsiyet organları Doerfer’in bu sınıflandırmasına göre yan temel sözcükler arasındadır. Doerfer ana ve yan temel sözcükler arasında ayırma sebep olan dört ölçütten bahseder: Bu ölçütlerden birincisi fizyolojik işlevdir. Ana temel sözcüklerin güçlü ve önemli fizyolojik işlevleri vardır. Bu açıdan bakıldığında cinsiyet organları boşaltım ve üreme gibi iki hayatî işleve sahiptir. İkinci bir ölçüt ana temel adların dikkat çeken ve etkileyici bir izlenim uyandıran organlar olmasıdır. Mahremiyetin

dildeki etkinliği cinsiyet organlarının ana temel sözcükler arasında değerdendirilememesinde önemli bir etkindir. Zaten Doerfer de diğer bir ölçütte bütün mahrem organların adlarının yan temel sözcükler olduğunu ve yerli sözcüğü kullanmanın ayıp sayıldığı gerekçesiyle bu adların sık sık ödünçlendiğini söyler (1981: 4). Bu konuda yapılmış benzer bir açıklama da Doğan’a aittir: “...Farklı ağız bölgelerinden, kültür bölgelerinden, ekonomik ve sosyal sınıflardan olan insanların temel sözcükler konusunda seçim şansları yoktur. Cinsel organların adları, bu duruma istisna teşkil ederler. Cinsel organ adlarının, kullanımı ayıp sayıldığından bu kelimeler sık sık diğer dillerden kopyalanabilir ya da çocuk dilindeki eş anlamlıları tercih edilebilir” (Doğan, 2005: 158). Son ölçüt ise ana temel sözcüklerin ne çok özel ne de çok genel kavramları gösterdiği, buna karşılık yan temel sözcüklerin ya çok özel ya da çok genel kavramları karşıladığı esasına dayalıdır. Doerfer ana temel sözcükler için ayak, el, diş organ adlarını; yan temel sözcükler için ise **topuk**, **aşık kemiği**, **işaret parmağı**, **azı dişi** organ adlarını örnek verir (Doerfer, 1981: 4). Mahremiyet etkili olmasaydı diğer ölçütlerin cinsiyet organlarıyla uyumundan dolayı bu organları ana temel sözcükler arasında sayabilirdik ve dil akrabalığını kanıtlamada kullanabilirdik. Fakat cinsiyet organı adları dil akrabalığının kanıtında kullanılmak bir yana, Türkiye Türkçesi ağızları gibi nispeten çok daha dar bir alanda dahi değışiklik göstermektedir. Bugün bilimsel olarak **vajina/vulva**² ve **penis** sözcükleriyle ifade edilen kadın ve erkek cinsiyet organları Anadolu’da çok farklı şekillerde adlandırılmaktadır.

Ana temel organ adlarına Türkçe (Turkic) özelinde baktığımızda örneğin göz (eye) sözcüğünün *Türkiye Türkçesinde göz*, *Azerbaycan Türkçesinde göz*, *Gagavuz Türkçesinde göz*, *Türkmen Türkçesinde göz*, *Başkurt Türkçesinde küz*, *Kazak Türkçesinde köz*, *Kırgız Türkçesinde köz*, *Özbek Türkçesinde köz*, *Tatar Türkçesinde küz*, *Uygur Türkçesinde köz*, *Altay Türkçesinde kös*, *Karaçay-Malkar Türkçesinde köz*, *Karakalpak Türkçesinde köz*, *Nogay Türkçesinde köz*, *Kumuk Türkçesinde göz*, *Kırım-Tatar Türkçesinde köz*, *Çuvaş Türkçesinde kuş*, *Halaç Türkçesinde köz*, *Saha Türkçesinde xarax*, *Tuva Türkçesinde karak*, *Hakas Türkçesinde harah* biçiminde yer aldığını görmekteyiz (Gökdağ ve Şimşek, 2014: 193, 196, 200, 205). Cinsiyet organları ise göz ve diğer organlarda olduğu gibi tek bir sözcükle karşılanmak yerine birden fazla sözcükle karşılanmaktadır.

² Vajina ve vulva sözcükleri anatomik olarak farklı bölgelere karşılık gelmektedir, fakat Derleme Sözlüğü’nde cinsiyet organları için verilen tanımlar bu ayrıma izin vermemektedir. Bu nedenle vajina ve vulva sözcüklerine bir arada yer verdik.

Aksan (2001: 116) temel söz varlığının Orhun ve Yenisey yazıtlarından bugüne hemen hemen hiç değişmeden, bir bölümünün ise ufak ses ve anlam değişimleriyle geldiğini söyler. Bu duruma verdiği örnekler arasında **baş, köz (göz), kaş, adak (ayak), yüz (çehre), tiz (diz), boguz (boğaz), kulkak (kulak)** gibi organ ve vücut bölümü adları da vardır. Organ adlarının değişime olan direncini bugün kullandığımız bu organ adları da göstermektedir. Cinsiyet organı adlarında ise aynı direnç gözlemlenmemektedir.

Aksan (1987: 42) Türkçenin söz varlığının somut bir anlatım yolundan gittiğini belirtir. Ele alacağımız cinsiyet organı adları tespit edebildiğimiz kadarıyla bu eğilime uymakla birlikte soyutlama yoluyla ifade edilen adlar da vardır. Cinsiyet organlarını adlandırmada doğadaki somut nesnelerden yararlanılmaktadır. Aksan'ın verdiği özelliklerden biri de Türkçenin anlatım, adlandırma sırasında benzetmelere sık sık başvurmasıdır. Cinsiyet organlarını adlandırmada somutlama yapılırken -özellikle erkek cinsiyet organında- araç-gereç adlarına dayalı benzetmelerden yararlanılır. Aksan'ın verdiği bir diğer özellik ise Türkçenin ayrıntılı bir anlatım dili olmasıdır. Kadın, erkek, kız çocuk, erkek çocuk ve hayvanlar için farklı cinsiyet organlarının kullanılması Türkçenin bu özelliğini yansıtmaktadır.

Aksan (2015: 15) söz varlığının sadece bir dilde birtakım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar –ya da dilbilimdeki terimiyle göstergeler- olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürünün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmesi gerektiğini söyler. Örnek olarak da Türk toplumunda aile ilişkilerinin sıkı olmasının elti, görümce, baldız, yenge gibi ayrı ayrı kavramların belirlenmesine sebep olduğunu ve Hint-Avrupa dil ailesinin Roman ve Germen kollarında bu kavramların tek bir sözcükle anlatım bulduğunu belirtir. Aksan (2015: 17) toplum ve dil ilişkisine Whorf'tan alıntıladığı kar örneğiyle devam eder: “Whorf'a göre, Avrupa dillerinde “kar” kavramını anlatan tek bir sözcük varken Eskimo dilinde düşen kar, sulu kar, yerdeki kar gibi pek çok kar türü bulunmakta ve bunlar ayrı ayrı adlarla anılmaktaydı. Azteklerde ise “soğuk”, “buz” ve kar kavramlarının tümü aynı köke eklenen değişik eklerle dile getiriliyordu.” Aksan bu örneklerle sıcak ülke toplumlarında deve, türleri, deveyle ilgili nesneler için sözcüklerin daha fazla olduğunu, buna karşılık **fok**'un Eskimolar arasında taşıdığı değer ve buna ilişkin sözlerin sıcak ülke toplumunun dilinde aranamayacağını ekler.

Cinsiyet organı adlarının Türkiye Türkçesi ağızlarındaki çokluğu da benzer bir sosyokültürel okuma sağlamakta ve toplum hakkında ipuçları vermektedir. Burada dikkati çeken **elti, görümce, baldız, yenge; düşen kar, sulu kar, yerdeki kar** gibi sözcüklerin farklı kavramlara karşılık gelirken, cinsiyet organlarının kadından kadına veya erkekten erkeğe değişmediği hâlde farklı adlarla karşılanmasıdır. Toplumda cinsiyet organları söz konusu olduğunda utanç, gizlilik ve mahremiyet unsurlarının dil üzerindeki etkisi ortaya çıkmaktadır. Aksan'ın Anadolu ağızlarında sözcük sayısının çokluğunu göstermek için verdiği örneklerden biri de ağızlarda havuç için kullanılan yöresel adlandırmalardır: *yerebatan (Bilecik, Sivas dolayları), yere geçen (Isparta, Afyon dolayları), yere kaçan (Isparta dolayları), yerkökü (Diyarbakır, Kayseri, Kırşehir dolayları), yerotu (Kayseri, Konya, Kırşehir, Çorum, Seyhan dolayları), kızilot (Muğla, Isparta, Denizli dolayları), böduk (Konya, Afyon dolayları), kınalı böduk (Konya dolayları), gelin parmağı (Ankara, Çankırı, Tokat dolayları), barnak (Eskişehir dolayları), pürçek (Isparta, Sivas, Kastamonu dolayları), sivirtme (İzmir dolayları, adıyaman (Kütahya dolayları) (Aksan, 2015: 230). Havuç örneğinde dikkati çeken ise bu sözcüklerin cinsiyet organı adlarında olduğu gibi tek bir göndergeyi karşılamasıdır fakat havuç adlandırmaları temel adlar olmayıp kültür sözcükleridir.*

Aksan (2015: 229-230) Anadolu ağızlarının niteliklerine ilişkin aşağıda alıntıladığımız bazı genellemelerde bulunmaktadır. Bu genellemelerin cinsiyet organlarıyla ilgili adlar için geçerliliği çalışmamızın Değerlendirme ve Sonuç bölümünde yeniden ele alınacaktır.

1. “Anadolu ağızları bugünkü ortak, ölçünlü (standart) dile oranla çok daha geniş bir sözcüklüğüne³ sahiptir.”
2. “Ağızlar, Türkçenin bütün türetme, birleştirme kurallarından, ölçünlü dilde daha az kullanılan kimi biçimbirimlerden yararlanarak pek çok türetme gerçekleştirmiş, doğayla ilgili pek çok kavram, insanların maddesel ve ruhsal yapılarıyla ve davranışlarıyla ilgili birçok sözcük türeterek yaşama geçirmiştir. Ortak dildeki bir nesne için kimi kez 10-15 ayrı göstergeye rastlanır.”
3. “Ağızlarda, Türkçenin eski dönemlerinden, değişik lehçelerinden gelen pek çok arkaik öge, eski biçim ve anlamlarıyla yaşamaktadır ki, bunlar dil tarihi ve sözcük araştırmaları açısından önem taşımaktadır.”

³ Alıntılarda, başvuru yazarların cümlelerini güncel yazım kurallarını uygulamadan olduğu gibi aktardık.

4. “Ortak dilde yabancı karşılıkları kullanılan birtakım kavramların ağızlarda Türkçelerinin yer aldığı, bu kavramlardan bir bölümüne yöresel birtakım türetmelerle ilginç karşılıklar bulunduğu görülmektedir.”

5. “Anadolu ağızları ortak dilde kullanılan deyim ve atasözlerinin yanı sıra bütünüyle ağızlara özgü, ancak Türklerin bütün deyimleştirme yollarından yararlanılarak oluşturulmuş deyimlere, bir bölümü eskiden kalma, bir bölümü de doğrudan doğruya yörelere ait olan atasözleri ve kalıp sözlere de sahiptir.”

6. “Ağızlarda, tıpkı ortak dilde olduğu gibi yabancı dillerden –özellikle coğrafi yakınlık ve sıkı ilişkiler nedeniyle- girmiş olan yabancı öğeler de vardır.”

İster farklı dillerden ister dilin kendi içinden ödünçlemeler yoluyla olsun cinsiyet organı adlarında farklı adlandırmalara gidilmesinin ve sözcük çeşitliliğinin görülmesinin başlıca sebebi mahremiyet olsa gerektir. Şentürk (2019: 359) dil kullanıcılarının örtmecelere başvurma nedenini gösteren ve gösterilen arasında bir neden, bir ilişki olduğuna inanmaları olarak gösterir. Yani dil konuşuru cinsiyet organı adlarının cinsiyet organlarıyla ilişkili olduğunu düşünür ve yeni sözcük arayışına geçer. Burada dikkat çekeceğimiz bir diğer konu dilin nedensizliğidir. Fakat cinsiyet organı adlarında ileride göreceğimiz üzere hayvan adlarıyla, yansıma adlarla, araç-gereç adlarıyla bir benzerlik söz konusudur, örtmecelerde özellikle bu kavram alanlarına başvurulmuştur. Bu da dil konuşurlarının bilinçli olarak adlandırmalarda bu unsurları tercih ettiğini gösterir. Dil konuşurlarının gösterenle gösterilen arasında bir ilişki olduğunu düşünmesi, ana dilindeki sözcüklerin konuşurlar üzerindeki psikolojik etkilerinin görülmesini sağlar. Çolak (2020: 156) bu etkiyi şu sözlerle anlatır: *Ana dilinde kelimeler; duygu, düşünce, hayaller ve hatıralarla da zihne kodlanır. Ana dili Türkçe olan birinin zihnindeki dost, kardeş, yuva ile sonradan öğrendiği İngilizcedeki friend, sibling, home kelimeleri aynı çağrışımlara, aynı duygu değerlerine sahip değildir. Kişi ana dilini bir kültür çevresinde, sosyal ve duygusal ilişkiler tecrübesinde edindiği için kelimeler sadece tanımlarıyla değil farklı hayat izleriyle birlikte olur. Ana dilindeki cinsiyet organı adları da dil konuşurlarında utanca neden olduğu için duygu değeri zayıf olan yabancı sözcükler cinsiyet organları için ödünçlenir.*

MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışma Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü başlıklı altı ciltlik eserin 2019 yılı baskısı ile sınırlandırılmıştır. Sözlük cinsiyet organı adlarını tespit etmek amacıyla taranmıştır. Tespit edilen adlar tür (hayvan/insan) ve cinsiyete (dişi/erkek) göre sınıflandırılmıştır. Ardından başta *Dîvânu Lugâti’t-Türk, Versuch eines Etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen* (Rasanen, 1969), *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish* (Clauson, 1972), *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü* (Eren, 1999), *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü* (Gülensoy, 2007), *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati I-IX* (Tietze, 2016), *Çağdaş Türkçenin Etimolojisi*⁴ (Nişanyan, nisanyansozluk.com) olmak üzere tespit edilen sözcüklerle ilgili makale, bildiri gibi kaynaklara başvurularak açıklamalar yapılmaya çalışılmıştır. Bu kaynaklardan tanıklanamayan sözcükler için *Derleme Sözlüğü*’ndeki benzer sözcüklere başvurulmuştur.

Çalışmada cinsiyet organı adları genel çerçevede ele alındıktan sonra inceleme bölümüne geçilmiştir. Adlar tür ve cinsin temel alındığı altı ana başlıkta incelenmiş, gerektiğinde alt başlıklar kullanılmıştır. İncelemede ilk olarak sözcüğe numara verilmiş ve sözcük kalın (bold) biçimde yazılmıştır. Parantez içinde sözcüğün kullanıldığı bölgeler *Derleme Sözlüğü*’ndeki kısaltmalara riayet edilerek verilmiştir. Daha sonra yine parantez içinde sözcüğün yer aldığı cilt ve sayfa numarası verilmiştir. Sözcük açıklamalarında sözcüklerin *Derleme Sözlüğü*’nde verilen tanımları tırnak içinde yazılmıştır. Sözcükleri açıklarken yararlanılan diğer sözcüklerin kullanıldığı bölgeler ise cümle akışını bozmamak için üslû ifade biçiminde ve 12 punto büyüklüğünde yazılmıştır.

Taşıdıkları olumsuz çağrışımlar nedeniyle ele alacağımız sözcüklerin, bazı harfleri çıkarılıp bunların yerine nokta işareti konarak verilmesi gerektiği düşünülebilir. Ancak bu durum, ağız sözcüklerinin okuyucu tarafından tanınmasına engel teşkil edebilecektir. Bu nedenle yalnızca genel dile mal olmuş, Güncel Türkçe Sözlük’te de “kaba konuşmada” (sozluk.gov.tr Erişim Tarihi: 09.12.2023). etiketiyle işaretlenmiş sınırlı sayıdaki sözcük, tanınmaya mani olmayacak bir yazımla verilmiştir. Bunlar **g.t.**, **.m** ve **s.k** sözcükleridir.. Bu

⁴ Nişanyan’ın *Çağdaş Türkçenin Etimolojisi* çalışmasının eleştirilecek yönleri bulunmakla birlikte (Ölmez, 2008) sözlükte 12.000 civarında madde vardır. Sözlük, hakkında herhangi bir veriye rastlayamadığımız bazı sözcüklere ilişkin tek kaynak durumundadır. Bu nedenle Nişanyan’ın etimoloji biliminin gerektirdiği yaklaşım ve yöntemine uygun açıklamalarından faydalanmakta bir sakınca görülmemiştir.

bağlamda söz gelimi **kıç** sözcüğü adı geçen sözlükte “teklifsiz konuşmada” etiketiyle işaretlendiği için yazımında herhangi bir değişikliğe gidilmemiştir.

Araştırmanın problemleri şunlardır:

1. Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü’ndeki cinsiyet organı adları nelerdir?

2. Tespit edilen cinsiyet organı adları köken açısından nasıl bir özellik göstermektedir?

3. Tespit edilen cinsiyet organı adları anlam açısından nasıl oluşmuştur?

4. Tespit edilen cinsiyet organı adları biçim açısından nasıl oluşmuştur?

5. Tespit edilen cinsiyet organlarıyla ilgili adlandırmalarda genel eğilimler nelerdir?

6. Kadın cinsiyet organı adları ile erkek cinsiyet organı adları arasında nicel bir farklılık var mıdır?

7. Cinsiyet organı ile ilgili adlandırmalarda bölgelere göre değişen hassasiyetler var mıdır?

LİTERATÜR

Erişebildiğimiz kadarıyla cinsiyet organı adları konusunda yapılan çalışmalar sınırlıdır. Bu konuda yapılmış en titiz çalışma Adams’e (1982) aittir. Adams, *The Latin Sexual Vocabulary* adlı çalışmasında cinsel organlar ve cinsel aktiviteler için kullanılan sözcükleri ele alır. Adams’ın erkek cinsiyet organı için kullanılan metaforları sınıflandırırken verdiği **sharp or pointed instruments** (keskin veya sivri uçlu aletler), **botanical metaphors** (botanik metaforlar), **personification and animal metaphors** (kişileştirme ve hayvan metaforları), **anatomical metaphors** (anatomik metaforlar) gibi başlıklar ve kadın cinsiyet organı için verdiği **animal metaphors** (hayvan metaforları), **fields and the like** (alanlar ve benzeri), **caves** (mağaralar), **household terminology** (ev terminolojisi), **containers** (kaplar) gibi başlıklar, ele alacağımız cinsiyet organlarının ifade edilişinde

başvurulan hedef alanlarla büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Türkçe özelinde ise cinsiyet organı adlarını temel alan bir çalışma daha önce yapılmamıştır, ancak bu organ adlarına örtmece, argo, tarihî tıp metinleri gibi konularda yer yer değinen çeşitli çalışmalar vardır. Tezimizin kapsam ve sınırlılıklarına dayanarak *Derleme Sözlüğü*'nü esas alarak baktığımızda ise karşımıza Kurt'un (2017) *Yazıtlardan Günümüze Organ Adları ve Bunların Türkiye Türkçesi Ağzlarına Yansımaları* adlı çalışması çıkmaktadır. Kurt *Derleme Sözlüğü*'nü de taradığı bu çalışmasında cinsiyet organı adlarına da yer vermiştir ve çalışmanın sonuç bölümünde cinsiyet organı adlarının fazlalığına dikkat çekmiştir (Kurt, 2017: 60). Kurt'un çalışmasında *Derleme Sözlüğü*'ndeki bazı sözcüklerin yer almaması üzerine sözlüğü yeniden taradık ve 37 sözcük daha tespit ettik.

Derleme Sözlüğü'nde yer alan cinsiyet organı adlarına yer veren ikinci bir çalışma ise Şentürk'ün (2019) *Derleme Sözlüğü'ndeki Örtmeceler Üzerine Dilbilimsel Bir İnceleme* başlıklı yüksek lisans tezidir. Şentürk bu tezde örtmece kabul ettiği cinsiyet organı adlarına yer verir. Bu adlara yer veren bir diğer çalışma ise Civek'in (2023) *Derleme Sözlüğü'nde Argo Unsurlar (4.5.6. Ciltler)* başlıklı yüksek lisans tezidir. Civek tezinde argo kabul ettiği cinsiyet organı adlarına da yer verir. Şentürk'ün örtmece olarak verdiği bazı cinsiyet organı adlarını Civek argo olarak vermektedir. "Örtmece ifadeler her toplumun dilinde görülür ve toplumun gelenekleriyle, kültür yapısıyla sıkı bir ilişki içerisindedir. Dolayısıyla bir kelime, kelime grubu, cümle ya da deyim örtmece olup olmadığının anlaşılması için ait olduğu toplumun dil ve kültür birikimi çok iyi bilinmelidir" (Çolak Çelik, 2018: 7). Bunu yalnızca örtmeceler için değil, argo unsurlar için de söyleyebiliriz. Dolayısıyla sadece sözcüklerin ve anlamlarının verildiği *Derleme Sözlüğü*, bu tür belirlemeler yapmak için yeterli değildir. *Derleme Sözlüğü*'nde yer alan sözcükleri örtmece, argo gibi kategorilerle sınırlamadan, bu kategoriler dışında kalan sözcüklere de yer vererek bütünüyle değerlendirmek ve sözcüklerin oluşumuna neden olan anlam ilişkilerini göstermek amacıyla cinsiyet organı adlarını bağımsız bir çalışmada yeniden ele alma gereği duyduk.

İNCELEME

A. İNSAN CİNSİYET ORGANI İÇİN KULLANILAN ADLAR

A. 1. Kadın Cinsiyet Organı İçin Kullanılan Adlar

1. ağzı aşı (Navlu *Yeşilova-Brd.) (DS I, 117)

ağzı aşı birleşik sözcüğü *Derleme Sözlüğü*'nde “kadının tenasül organı” olarak tanımlanmıştır. Aktunç (1998: 31) bu sözcüğe argo sözlüğünde ağzı aşı biçiminde, dişilik organı, vulva anlamlarıyla yer vermiştir. Aktunç'un sözlüğünde yer vermesine dayanarak bu sözcüğün argo bir sözcük olduğunu söyleyebiliriz. Gülensoy da (2007: I-58) *Derleme Sözlüğü*'nü kaynak göstererek ağzı aşı biçiminde yer verdiği bu ifadeye aynı anlamı vermiş ve kökenini göstermiştir: ağzı aşı <ağ(1)z+1 aşak+1. Kadın cinsiyet organının adlarından biri de ileride göreceğimiz üzere açık sözcüğüyle açıkladığımız acuk sözcüğüdür (bk. **acuk**). Kadın cinsiyet organının içe bağlanan açık yapısından ve bu açıklığın aşağıdan başlamasından dolayı ağzı aşı ifadesi kadın cinsiyet organı için kullanılıyor olabilir.

Türkiye Türkçesi ağızlarında dişilik organı anlamına gelen sözcüklerden biri de .m sözcüğüdür (sozluk.gov.tr Erişim Tarihi: 09.05.2023). *Dîvânu Lüğâti't-Türk*'te bu sözcük Oğuz ve Kıpçak lehçesinde kadının organı anlamında geçmektedir (Ercilasun, Akkoyunlu, 2011: 17). Doerfer .m ‘cunnus’ sözcüğün Moğolca aman ‘ağız’ sözcüğüyle kuşkusuz ilişkili olduğunu söyler (Doerfer: 1981: 12). Ele aldığımız ağzı aşı birleşik sözcüğünün anlaşılmasında, cinsiyet organı anlamını ağız anlamından alan .m sözcüğü, ağız ve cinsiyet organı ilişkisini ortaya koyması bakımından yardımcıdır.

2. appak (II) [abdak, apuh (I)] (-Isp.) (DS I, 290)

appak (II) sözcüğü *Derleme Sözlüğü*'nde “kadının cinsiyet organı, ferç” olarak tanımlanmıştır. Aynı kökten olduğunu düşündüğümüz bu sözcüklerden yalnızca appak sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda geçmektedir (Rasanen, 1969: 21; Gülensoy, 2007: 72; Tietze, 2016: I-294). Bu kaynaklarda appak sözcüğüne âpak, ap ve appak madde başlarında değinilmiştir ve sözcük ak renk adıyla ilgilidir. Sözcüğe bembeyaz, büsbütün beyaz gibi tanımlar yapılmıştır. appak sözcüğünü ve varyantlarını *Güncel Türkçe Sözlük*'te yer alan, butların iç tarafı anlamına gelen apış sözcüğüyle ilişkilendirebiliriz (sozluk.gov.tr Erişim tarihi: 10.02.2023). Gülensoy (2007: 73) apış sözcüğünün Eski Türkçe abı- ‘gizlemek,

saklamak' fiiline -ş sesinin eklenmesiyle türediğini belirtmiştir. appak, abdak ve apuh sözcüklerinden ve abı- fiilinden farazî bir *ap köküne ulaşabiliriz. *İki bacağın arasında kalan yer* anlamına gelen apış arası ifadesi de cinsiyet organıyla ilişkili görünmektedir (sozluk.gov.tr Erişim Tarihi:15.06.2023). Ağızlarda apış sözcüğünün abıç, abcara, abuş arası, apıç, apoş, apşara, apuş gibi varyantları bulunmaktadır (DS I, 18).

3. bıbık (II) (*Zile -To.) (DS I, 653)

bıbık (II) sözcüğü *Derleme Sözlüğü*'nde "küçük kızların cinsiyet organı" olarak tanımlanmıştır. Sözcüğün bıbık, bıbık (I) madde başında verilen anlamı ise *ördek*dir (DS I, 653). İleride ele alacağımız bilik, bobuş, bollik, bülük, cabul, cüce, cük gibi cinsiyet organı adları da kümes hayvanlarını ifade etmek için kullanılmaktadır. Cinsiyet organı adlarının kümes hayvanlarıyla aynı gösterene sahip olma eğilimine dayanarak, bıbık (I) sözcüğünün ördek anlamını cinsiyet organı anlamına gelen bıbık (II) sözcüğünden almış olduğunu söyleyebiliriz.

4. bıtık [bıt, bıtdıh, bıtdik, bıttıh, bıttık, bıttış] (*Keçiborlu, Yassıvıran *Senirkent -Isp.; Tokat, İkipınar *Mihalıççık -Es.; -Kn.)

[bıt]: (Aşudu *Darende -Ml.)

[bıtdıh]: (*Erciş -Vn.)

[bıtdik]: (Eğın *Keban -El.)

[bıttıh]: (Ersis *Yusufeli -Ar.)

[bıttık]: (-Es.; Ersis *Yusufeli -Ar.; -Ecz.; *Kemaliye -Ml.)

[bıttış]: (*Merzifon -Ama.) (DS I, 671)

bıtık sözcüğü ve varyantları *Derleme Sözlüğü*'nde "kadınların cinsiyet organı" olarak tanımlanmıştır. bıtık sözcüğüne Tietze (2016: 690) aynı anlamı vermiş ve Eski Türkçe büt- 'bitişmek, yapışmak, kaynaşmak' fiiline, fiilden sıfat yapan -(ı)k ekinin eklenmesiyle türediğini belirtmiştir.

Zülfikar (1995: 176, 315) ise yansımali sözcükler üzerine yaptığı çalışmasında ağızlardan alıntılacağı bıtıdıh, bıtık, bittik ve bittiş sözcüklerini dişilik organı olarak tanımlamıştır. Zülfikar bu sözcükleri *patlayıp çıkmayı, bir noktada sıkışan hava, sıvı vb. şeylerin dışarı atılmasını, haşlanma sonucu patlayıp dağılmayı, birden kurtulmayı anlatır* şeklinde açıkladığı bıt yansıma köküne dayandırmaktadır. bıt ^(Aşudu *Darende -Ml.) sözcüğünün Derleme Sözlüğü'nde dişilik organı için tek başına da kullanılması, Zülfikar'ın bıtık sözcüğünün bıt yansıma kökünden türemiş olduğu yönündeki düşüncesini desteklemektedir.

bıtık sözcüğü ve varyantları Divânu Lügâti't-Türk'te yer alan bitrik 'bızır, klitoris' sözcüğüyle de ilgili olabilir (Ercilasun, Akkoyunlu, 2011: 207). Bu durumda sözcükte ilerleyici benzeşme (bitrik>bittik), ünsüz düşmesi (bittik>bitik) ve art ünlüleşme (bitik>bıtık) ses olayları meydana gelmiştir. Sözcüğün varyantları bu yönde bir gelişimi destekleyici niteliktedir.

5. börek, bö..rek (I) (-Af.) (DS I, 769)

börek sözcüğü *Derleme Sözlüğü*'nde "kadının cinsiyet organı" olarak tanımlanmıştır. böğrek, boğrek, boorek, böörek, bö..rek gibi sözcükler ise ağızlarda 'böbrek' için kullanılan sözcüklerdir (DS I, 764). Bu durum börek, bö..rek (I) sözcükleriyle böbrek sözcüğünün birbirleriyle ilişkili olduğunu düşündürmektedir. Ünal (2019: 545) *Klasik ve Orta Moğolca Söz Varlığında Türkçe Kökenli Kelimeler* adlı çalışmasında Klasik Moğalca 'böyer-e' sözcüğüne *böbrek* ve *testis* karşılıklarını vermiştir. Bu veri cinsiyet organı çağrışım alanında değerlendirilebilecek testisin, böbrek sözcüğüyle ilişkisini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte aynı çağrışım alanına sahip börek, bö..rek (I) sözcüğünün, böbrek sözcüğüyle ilişkili olabileceği düşüncesini de desteklemektedir. Bu tür bir ilişki ileride ele alacağımız hem böbreği hem de cinsiyet organını ifade etmek için kullanılan dıngıl sözcüğünde de görülmektedir. [bk. *dıngıl (VI)*]

Börek sözcüğünün cinsiyet organı ve böbrek anlamları arasında kurduğumuz ilişkiyi Eren'in verdiği etimolojik açıklamayı börek/bö...rek sözcüğüyle genişleterek destekleyebiliriz: börek/bö..rek < [böğrek < böğür +(e)k (küçültme eki) (Eren, 1999: 60-61)].

6. çebiş (III) (Karamanlı *Tefenni –Brd.) (DS II, 1101)

Derleme Sözlüğü'nde "kızların cinsiyet organı" olarak tanımlanan **çebiş** sözcüğü aynı veya benzer anlamlarda incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır. **çebiş** sözcüğü aynı zamanda *keçi yavrusu* (Karabağ, Dişli *Bolvadin –Af.; *Eşme ve köyleri –Uş.; *Uluborlu, Ulugbey, Yassıviran *Senirkent, Atabey Isp.; Devri *Bucak ve köyleri, Karamanlı *Tefenni, Ambarcık *Göhlisar, Kozluca, Çeltikçi, Çalış, Arvatlı –Brd.; Kadıköy *Buldan, Bereketli *Tavas, İshaklı, Bulkaz *Çivril, *Çal –Dz.; Sürez *Bozdoğan –Ay.; Kemaliye *Alaşehir –Mn.; Demirkapı *Susurluk, Kerem *Burhaniye –Ba.; -Kü.; Bozan, Tokat Es.; *Kandıra –Kc.; *Akyazı ve çevresi –Sk.; *Osmancık, Buğabağı, Çıkrık *Mecitözü –Çr.; Çilehane *Reşadiye, Çayır *Zile, *Taşova, Kızılköy –To.; Denizli, Beşikdüzü *Vakıfkebir –Tr.; Uluşiran *Şiran –Gm.; *Refahiye ve çevresi –Ezc.; -Dy.; -Ml.; *Kilis –Gaz.; *Göksun, Şekeroba –Mr.; *Antakya ve köyleri, Hisarcık *Yayladağı *Hat.; Çöplü, Telin *Gürün, Çepni, İğdeli *Gemerek, Hüyük *Sarkışla, *Zara, *Yıldızeli, *Divriği –Sv.; Türkmenaraphısı –Yz.; *Balâ, *Beypazarı, *Haymana –Ank.; *Çiçekdağı –Krş., Avşar aşiret *Pınarbaşı, Kızılviran, *İncesu, *Bünyan, *Develi, Hisarcık –Ky.; -Nş.; *Bor ve köyleri –Nğ.; *Ermenek –Kn.; *Seyhan –Ada.; Apdurrahmanlar *Serik –Ant.; *Marmaris, *Bodrum, Çaltılar –Mğ.; -Ed.) anlamına gelen **çebiş** (I) sözcüğünün varyantlarından biridir (DS II, 1099). Ağızlarda *cebiç, cebis, cebiş, cemiş, cibiş, cibişce, çebil, cebiş, çeliç, çemiç, çemiş, çepiç, çepiş, çibiş* gibi varyantları olan bu sözcük *Dîvânü Lügâti't-Türk*'te de *çepiş* biçiminde *altı aylık keçi yavrusu* olarak geçmektedir (Ercilasun, Akkoyunlu, 2011: 158). Bu bilgilere dayanarak cinsiyet organı adı olarak kullanılan **çebiş** sözcüğünün bu anlamını, Eski Türkçeden bugüne yaşayan yavru hayvan adı **çepiş** sözcüğünden aldığını söyleyebiliriz. Benzer bir ilişki hem keçi hem de cinsiyet organı için kullanılan **çilik** (IV), **çümbül** (I) ve **kitik** (I) sözcüklerinde de görülmektedir. [bk. **çilik** (IV), **çümbül** (I), **kitik** (I)]

7. daz (II) (Ortaköy *Sarkışla –Sv.; -Yz.; Köşker –Krş.; Civanyaylağı –İç.) (DS II, 1390)

Derleme Sözlüğü'nde "kadının cinsiyet organı" olarak tanımlanan **daz** sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda aynı veya benzer anlamlarda yer almamaktadır. Sözcük ağızlarda *saçsız baş, kel* (*Edremit –Ba.; *Düzce –Bo.; -Sn. ve çevresi; -Ama.; *Zile –To.; Bayburt, İrişli *Sarıkamış, *İğdır –Kr.; -Vn.; *Kilis –Gaz.; *Divriği –Sv.; *Ayaş –Ank.; *Pınarbaşı –Ky.; *Bor –Nğ.; -Ada.; *Karaağaç –Tk.) , *otsuz, çıplak arazi, tepe* (Çelik *Besni –Ml.; Önsen, Bertiz –Mr.; *Akdağmadeni –Yz.; Başlamış *Dört Yol –Hat.; *Osmaniye –Ada.) [(**daz** (I)) gibi anlamlarda da kullanılmaktadır (DS II, 1390). Cinsiyet organlarının çıplaklığı çağrıştırdığını düşünerek sözcüğün cinsiyet organı anlamını, yoksunluk ifade eden saçsız baş; otsuz, çıplak arazi gibi anlamlarıyla ilişkilendirebiliriz.

8. dıdıh (II) (-Kr. köyleri) (DS II, 1449)

Derleme Sözlüğü’nde “kadının cinsiyet organı” olarak tanımlanan **dıdıh** sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır. Sözcük, *kadının cinsiyet organının üst kısmında bulunan pek duygun küçük bir organ, bızır* anlamına gelen dılak sözcüğüyle ilişkili olabilir. (bk. *dılak*)

9. dılak [dılbağ, dil (III), dilağ, dılcık -4, dıllak, dıllık (III)] (Lapseki –Çkl.)

[dılbağ]: (Kerkük)

[dil (III)]: (*Bor, -Nğ.)

[dilağ]: (-Dz.)

[dılcık -4]: (-Dz.)

[dıllak]: (*Bor –Nğ.)

[dıllık (III)]: (Kerkük) (DS II, 1457-1458)

dılak sözcüğü *Derleme Sözlüğü*’nde “kadının cinsiyet organının üst kısmında bulunan pek duygun küçük bir organ, bızır” olarak tanımlanmıştır. *Güncel Türkçe Sözlük*’te de sözcüğe *bızır* yani klitoris anlamı verilmiştir (sozluk.gov.tr Erişim Tarihi: 04.03.2023). Sözcük tılak (Çiğil lehçesinde) biçiminde *Dîvânu Lüğât’t-Türk*’te geçmektedir (Ercilasun, Akkoyunlu, 2011: 178). Sözcüğü tıla:k (d-) madde başında değerlendiren Clauson (1972: 495) sözcüğe klitoris anlamını vermiş ve tıl kökünden getirmiştir. Tietze de (2016: II-395) sözcüğe klitoris anlamını vermiş ve tıl ‘dil’ ve +ak küçültme ekiyle oluştuğunu göstermiştir. Sözcüğün dil, dılcık gibi varyantları dil sözcüğünden türediğini ve cinsiyet organı anlamını bu sözcükten kazandığını düşündürmektedir.

10. dıllıh [dıllığ, dındıh, dındık (V)]

(Kızılçakçak *Arpaçay –Kr.; *Erciş –Vn.)

[dıllığ]: (*Erciş –Vn.)

[dındıh]: (Kızılçakçak *Arpaçay, Karapapaklar, İrişli, Bayburt *Selim –Kr.)

[**dındık (V)**]: (Azerî köyleri –Ama.) (DS II, 1458)

Derleme Sözlüğü’nde “kadın cinsiyet organı” olarak tanımlanan **dıllık** sözcüğü ve varyantları incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır. Sözcük, *kadının cinsiyet organının üst kısmında bulunan pek duygun küçük bir organ, bızır* anlamına gelen dılak sözcüğüyle ilişkili olabilir. (bk. **dılak**)

11. dıllık (Bayraktutan *İğdir –Kr.) (DS VI, 4487)

Derleme Sözlüğü’nde “kadının üreme organı” olarak tanımlanan **dıllık** sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır. Sözcük, *kadının cinsiyet organının üst kısmında bulunan pek duygun küçük bir organ, bızır* anlamına gelen dılak sözcüğünün bir varyantı olabilir. (bk. **dılak**)

12. dudu (IV) (*Taşköprü –Ks.; *Bor –Ng.) (DS II, 1595)

Derleme Sözlüğü’nde “kadının dişilik organı” olarak tanımlanan **dudu (IV)** sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda yalnızca Tietze’nin sözlüğünde yer almaktadır (Tietze, 2016: 489). Tietze sözcüğe *Derleme Sözlüğü*’nü kaynak göstererek aynı anlamı vermiş ve sözcüğü hanım; abla; küçük kardeş anlamlarına gelen dudu (II) sözcüğüyle ilişkilendirmiştir. *Güncel Türkçe Sözlük*’te dudu sözcüğüne *kadınlara verilen bir unvan, hanım; yaşlı Ermeni kadını; papağan mō.anımları* verilmiştir (sozluk.gov.tr Erişim Tarihi: 10.02.2023). İlk iki tanım ve *Derleme Sözlüğü*’nde dudu (III) sözcüğünün *hanım* (-Ed.; Şumnu, Bulgaristan) ve *abla* (*Bulancak –Gr.; -Nş.; Apturrahmanlar *Serik –Ant.; Konyar aşireti, Katransa, Kayalar, Selanik, Yunanistan) anlamlarında geçmesi sözcüğün *biyolojik cinsiyetle uyumlu cinsiyet türü* (Kerimoğlu ve Doğan, 2015: 151) olan sözlüksel cinsiyetinin dişil olduğunu göstermektedir. Dudu sözcüğünün sözlüksel cinsiyetinin dişil olması ve dudu (IV) sözcüğünün kadın cinsiyet organı için kullanılması iki anlam arasında ilişki olabileceğini düşündürmektedir. Tietze’nin sözcüğü hanım; abla; küçük kardeş anlamlarına gelen dudu sözcüğüyle ilişkilendirmesi bu düşüncemizi desteklemektedir (Tietze, 2016: 489).

13. **fink (II)** (*Beypazarı –Ank.) (DS III, 1867)

Derleme Sözlüğü’nde “kadının cinsiyet organı” olarak tanımlanan **fink (II)** sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda aynı veya benzer anlamlarda yer almamaktadır. Sözcük ağızlarda, *böğrölce* (Dedeköyü *Çal –Dz.; Kaya *Fethiye *Mğ.); *baklagillerden hayvan yemi olarak yetiştirilen bir bitki, fiğ (fink I)* (Yayla *Tefenni –Brd.); *yağ kandillerinde kullanılan ve pamuğu bükerek yapılan fitil [fink (III)]*^(Kerkük) için de kullanılmaktadır (DS III, 1867). Sözcüğün fitil anlamı daha önce ele aldığımız bilik (VII) ve ileride ele alacağımız şama (III) sözcüklerinde de görülmektedir. Bu durum fitil ve cinsiyet organları arasında bir ilişkinin olabileceğini düşündürmektedir. [bk. *bilik (VII)*, *şama (III)*]

14. **kase (II)** (Bahçeli *Bor –Nğ.) (DS IV, 2675)

Derleme Sözlüğü’nde “dişilik organı (kız çocukları için)” olarak tanımlanan **kase (II)** sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda dişilik organı anlamında yer almamaktadır. Farsça kökenli bu sözcüğe Güncel Türkçe Sözlük’te *cam, çini, toprak vb.nden yapılmış derince çanak* tanımı verilmiştir (sozluk.gov.tr Erişim Tarihi: 05.03.2023). Devellioğlu (1980: 104) ve Aktunç (1998: 166) kâse sözcüğüne argo sözlüklerinde g.t; kalçalar, kış anlamlarında yer vermişlerdir. Tietze de (2016: IV-157) Aktunç’u kaynak göstererek aynı anlamı vermiştir. Bu bilgilerden yola çıkarak kase (II) sözcüğünün dişilik organı için de kullanılan argo bir ifade olduğunu söyleyebiliriz. Kase sözcüğü ve cinsiyet organı arasındaki ilişki benzer biçimde ileride ele alacağımız, su kabağından ya da ağaçtan oyularak yapılan maşrapa anlamına gelen haraba (II) ve ağaçtan oyma tas, bardak anlamına gelen şapşak (II) sözcüklerinde de vardır. [bk. *haraba (II)*, *şapşak (II)*]

15. **kepiç (I)** [kepiş (II)] (-Isp.)

[**kepiş (II)**]: (Akçaeniş *Elmalı –Ant.) (DS IV, 2749)

kepiç (I) sözcüğüne *Derleme Sözlüğü*’nde “dişi kuzu”^(-Ist.; -Ar.) ve “kadınlarda cinsiyet organı” olmak üzere iki ayrı anlam verilmiştir. Bu iki anlamın aynı madde başında verilmesi sözcüğün dişilik organı anlamını, dişi kuzu anlamıyla ilişki kurularak kazandığını göstermektedir.

16. kepiş (Tahtacı –Isp.) (DS VI-Ek, 4547)

Derleme Sözlüğü'nde “üreme organı (kadın için)” olarak tanımlanan **kepiş** sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır. Sözcük, *kadınlarda cinsiyet organı* anlamına gelen kepiç sözcüğünün bir varyantı olabilir. (bk. *kepiç*)

17. kipiş (-Çr.) (DS IV, 2875)

Derleme Sözlüğü'nde “kız çocuğunun dişilik organı” olarak tanımlanan **kipiş** sözcüğü, incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır. Sözcük, *kadınlarda cinsiyet organı* anlamına gelen kepiç sözcüğünün bir varyantı olabilir. (bk. *kepiç*)

18. kitik (I) (Çanlı *Ayaş –Ank.) (DS IV, 2888)

Derleme Sözlüğü'nde “kadının dişilik organı” olarak tanımlanan **kitik (I)** sözcüğü aynı veya benzer anlamlarda incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır. Sözcük *kusur*, *eksiklik* [kitik (II)] (Hamurcu *İncesu –Ky.) ifadelerini karşılamak için de kullanılmaktadır. Benzer bir ilişki Arapça avret (عورت) sözcüğünde de görülmektedir. Ahmed'in (2011: 59) *Arap Kültürü ve Kadınların Bedenlerinin Yazılışı* adlı çalışmasında yer verdiği şu bilgiler bu ilişkiyi göstermektedir: “... Örneğin, avret terimi, özellikle kadın bedenine dair kullanımı (kökeni en az Ortaçağ'a kadar uzanan bir kullanım), kadın bedenine olumsuzluk ve utanç niteliklerini yükler –Arap kültüründe cinselliğin bir yönüne atfedilen niteliklerdir bunlar. “Kusur” anlamındaki (ayrıca “savunmasız” ve “zayıf” anlamlarını da taşıyan) kökten türeyen terim, özellikle, dinin, bedenin saklı tutulmasını buyurduğu kısımları –cinsellikle ilgili kısımları için kullanır: Bazı otoriteler, erkek bedeni için belden dize kadar olan bölümü, kadınlar için bedenin tamamını bu terim kapsamına sokar.” Faslı Araplara ait Havva'nın cennetteyken henüz bir yarığının bulunmadığı, ilk günahı işledikten sonra genital organlarla ve âdet kanamasıyla donatıldığı inancı, kadın cinsiyet organının kusur olarak görülmesini açıklayıcıdır (Crapanzano, 1981: 234, 268 Duerr, 2004: 180'den). Buna dayanarak kitik sözcüğünün kusur, eksiklik ve cinsiyet organı anlamı arasında avret sözcüğüne benzer bir anlam ilişkisi olduğunu söyleyebiliriz. Sözlükte yer alan benzer fonolojiye sahip bir diğer sözcük ise *keçi yavrusu*, *oğlak* anlamlarına gelen *kidik*^(Feseli *Reşadiye –To. ; Bağlıca *Ardanuç –Ar.; -Dy.; *Nazimiye –Tn.; *Siverek –Ur.; *Nizip –Gaz.; Hacıılyas –Sv.) sözcüğüdür (DS IV, 2870). Kitik (I) sözcüğünün keçi yavrusu, oğlak anlamlarına gelen kidik sözcüğünün bir varyantı olup, dişilik organı için kullanıldığını da söyleyebiliriz.

19. kutuk (IV) (Uluğbey, Yassıören *Senirkent –Isp.) (DS IV, 3019)

Derleme Sözlüğü’nde “dişilik organı (çocuklarda)” olarak tanımlanan **kutuk (IV)** sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır. Sözcük, erkeğin cinsiyet organı anlamına gelen kotak (II) sözcüğüne fonolojik olarak benzemektedir. Kotak (II) sözcüğünün bir varyantı olup, kadın cinsiyet organı için kullanılıyor olabilir. [bk. **kotak (II)**]

20. matan (III) [matuş] (Uluşiran *Şiran –Gm.)

[matuş]: (Uluşiran *Şiran –Gm.) (DS IV, 3136)

Derleme Sözlüğü’nde “kadının dişilik organı” olarak tanımlanan **matan (III)** sözcüğüne Tietze (2016: V-160) aynı anlamı vermiş ve Bulgarcadan alınma argo bir sözcük olabileceğini veya *sütten çıkarılan yağ* (İskeçe, Yunanistan); *ayran* (*Bornova –İzm.; *Bolayır Çkl.; Çatalağıl *Karacabey –Brs.; Silivri –İst.; -Sm., Fırnis –Mr.; -Ant.; *Çorlu, Büyükalı köyü –Tk.) (DS IV, 3136) anlamlarına gelen matan (I) sözcüğüne dayandığını belirtmiştir. Sözcüğe *Derleme Sözlüğü*’nde bir diğer madde başında [matan (II)]^(Selânik, Yunanistan) *ayran yapmak için tahtadan yapılmış yayık* anlamı verilmiştir (DS IV, 316). Güler’in (2014: 362) *Anatomi Sözlüğü*’nde vagina sözcüğünün tanımında hazne ifadesi geçmektedir. Buna dayanarak yayığın hazne işlevi görmesi nedeniyle kadının dişilik organı anlamına gelen matan (III) sözcüğünün, yayık anlamına gelen matan (II) sözcüğüyle ilişkili olduğunu söyleyebiliriz.

21. mıncıh (Uluşiran *Şiran –Gm.) (DS VI-Ek, 4597)

Derleme Sözlüğü’nde “kadının üreme organı” olarak tanımlanan **mıncıh** sözcüğü mıncık sözcüğünün bir varyantı olmalıdır. Bu sözcük incelediğimiz kaynaklarda aynı veya benzer anlamlarda geçmemektedir. Mıncık sözcüğünün *Güncel Türkçe Sözlük*’te iki ayrı madde başında verilen ‘*ezilerek içi dışına çıkmak*’ anlamındaki *mıncığı çıkmak* deyiminde geçen bir söz; *kedi, köpek vb. hayvanların pençesi* anlamları da cinsiyet organı anlamıyla ilgili görünmemektedir. Zülfikar (1995: 570) *Derleme Sözlüğü*’nü kaynak göstererek verdiği bu sözcüğün (*meyve, sebze*) *çürümüş, bozulmuş* (Bağıllı Gelendost –Isp; -Ank; Kadirli –Ada), *kedi yavrusu* (Ünye –Or), *hayvan tekmesi* (-Ezc) anlamlarını vermiş ve sözcüğü yansıma sözcükler arasında değerlendirmiştir. Sözcük anlamını yansıma bir sözcükten türeyen, kedi yavrusu anlamına gelen mıncık (III) (*Ünye –Or.) sözcüğünden kazanmış olabilir. Hem yavru anlamında hem de

cinsiyet organı için kullanılan bıcık (I), bibi (III) ve cara (I) sözcüklerinde de benzer bir durum görülmektedir. [bk. *bıcık (I)*, *bibi (III)*, *cara (I)*]

22. muncur (III) (*Afşin ve köyleri –Mr.) (DS IV, 3220)

Derleme Sözlüğü'nde “kadının dişilik organı” olarak tanımlanan **muncur** sözcüğü incelenen kaynaklardan yalnızca Tietze'nin (2018: IV 260) sözlüğünde geçmektedir. Tietze *Derleme Sözlüğü*'nü kaynak gösterdiği muncur sözcüğünü, munzur sözcüğüyle birlikte değerlendirmiş ve sözcüğe *hayvan burnu*; *burun*; *asık surat* anlamlarında yer vermiştir. Ayrıca N.P. Andriotis'e dayanarak sözcüğün etimolojik açıklamasını da vermiştir: Yun. *μυντσοῦνα/μυντσοῦνο* (*mutsóna/múisuno*) < *İt. (Venedik diyal.) musona*. Sözcük ağızlarda *dudak* ve *burun* (*muncur II*) (Kaptanpaşa köyleri*Çayeli –Rz.) için de kullanılmaktadır (DS IV, 3220). Kadın dış genital organı vulvanın bölümleri için *büyük genital dudaklar* (*labia majora pudendi*) ve *küçük genital dudaklar* (*labia minora pudendi*) (Schulte, Schumacher, Schünke, 2015: 232) terimlerinin kullanılması muncur sözcüğünün dudak anlamı ve dişilik organı arasında bir ilgi olabileceğini düşündürmektedir.

23. pıddık (-Kr.; -Ezm.) (DS V, 3441)

Derleme Sözlüğü'nde “kadının dişilik organı” olarak tanımlanan **pıddık** sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır. Sözcük, aynı anlama gelen bıtık sözcüğünün bir varyantı olabilir. (bk. *bıtık*)

24. pıtık (II) [pıttık] (Uluğbey *Senirkent –Isp.; Tokat, Bozan –Es.; *Bor –Nğ.; -Kn.; *Mut köyleri –İç.)

[pıttık]: (-Gm.; Cenciğe –Ezc.) (DS V, 3450)

pıtık (Tahanlı –İç.) (DS VI-Ek, 4649)

Derleme Sözlüğü'nde “kız çocuklarında üreme organı” [**pıtık (II)**] ve “kadınların ve kız çocuklarının dişilik organı” (**pıtık**) olarak tanımlanan pıtık sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır. Sözcük, kadınların cinsiyet organı anlamına gelen bıtık sözcüğünün bir varyantı olabilir. (bk. *bıtık*)

25. pitik (III) (*Kurşunlu –Çkr.) (DS V, 3465)

Derleme Sözlüğü’nde “kız çocuklarının dişilik organı” olarak tanımlanan **pitik (III)** sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır. Sözcük, kadınların cinsiyet organı anlamına gelen bitik sözcüğünün bir varyantı olabilir. (bk. *bitik*)

26. putuḥ (I) (DS V, 3495) (Çayağzı *Şavşat –Ar.)

Derleme Sözlüğü’nde “kadının dişilik organı” olarak tanımlanan **putuḥ (I)** sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır. Sözcük, kadınların cinsiyet organı anlamına gelen bitik sözcüğünün bir varyantı olabilir. (bk. *bitik*)

27. su eleği (Atlas *Sivrihisar –Es.; *Erciş –Vn.) (DS V, 3690)

Derleme Sözlüğü’nde “kadının dişilik organı” olarak tanımlanan **su eleği** ifadesinin birinci anlamı *sidik torbası, mesane* (*Ağın –El.; Ağrakos *Suşehri-Sv.) olarak verilmiştir. İncelediğimiz kaynaklarda yer almayan bu sözcük cinsiyet organı anlamını, *sidik torbası, mesane* anlamından kazanmış olabilir.

28. şafıl (II) (Güneyce –Rz.) (DS V, 3735)

Derleme Sözlüğü’nde “kadının dişilik organı” olarak tanımlanan **şafıl (II)** sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır. Aynı ağızda yer alan şafıl (I) sözcüğü ise yatak gibi (Güneyce –Rz.) anlamına gelmektedir (DS V, 3735). Güler (2014: 362) *Anatomi Sözlüğü*’nde vagina sözcüğünü *vajen, kılıfı andıran yapı, rahmin dış ağzından aşağı ve öne uzanan geçit, kadın cinsel organı, hazne, döl yolu, kın; herhangi bir organı saran kılıf biçimindeki yapı* olarak tanımlamıştır. Bu tanımda geçen kılıfı andıran yapı, hazne, kın ve herhangi bir organı saran kılıf ifadeleriyle şafıl (II) sözcüğünün tanımında geçen yatak sözcüğü arasında bir ilişki kurabiliriz. Kadın cinsiyet organının erkek cinsiyet organını içine alan bir yatak görevi görmesinden dolayı şafıl sözcüğünün kadın cinsiyet organı için kullanıldığını söyleyebiliriz.

29. tatuḥ [tincıḥ] (Uluşiran *Şiran –Gm.)

[tincıḥ]: (Uluşiran *Şiran –Gm.) (DS VI-Ek, 4744)

Derleme Sözlüğü'nde "kadının üreme organı" olarak tanımlanan **tatuh** sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır. Sözcük, ses düzeni ve anlam itibarıyla kendisine benzeyen dudu, dıldıh gibi sözcüklerin varyantı olabilir.

30. tilak (II) (-Sm.) (DS V, 3932)

Derleme Sözlüğü'nde "kadın cinsiyet organının üst kısmında bulunan duygun küçük bir organ, bızır" olarak tanımlanan **tilak (II)** sözcüğü, aynı anlama gelen dılak sözcüğünün bir varyantı olmalıdır. Sözcük aynı zamanda tılak (Çiğil lehçesinde) biçiminde *Dîvânu Lüğât't-Türk*'te de geçmektedir (Ercilasun, Akkoyunlu, 2011: 178). (bk. *dılak*)

31. yirik [yirig, yirik dudaklı] (*Eğridir köyleri –İsp.; -Çr.) (DS VI, 4281)

Derleme Sözlüğü'nde "kadının üreme organı" olarak tanımlanan **yirik** sözcüğünün diğer anlamları *yarık, ayrık, yırtık* (*Yalvaç, *Eğridir köyleri –İsp.; -Brd.; Honaz, -Dz.; Yeniköy *Torbalı –İzm.; Eymir *Bozdoğan, Burhaniye *Nazilli –Ay.; *Alaşehir –Mn. ve çevresi; -Çkl.; *İznik –Brs.; Tokat, Bozan *Sivrihisar –Es.; *Kandıra –Kc.; -Ks.; -Çr.; *Merzifon –Ama.; *Ünye –Or.; -Gaz.; Reyhanlı ve Amik ovası Türkmenleri *Reyhanlı, *Antakya –Hat.; *Gürtin, Çepni *Gemerek, Maksutlu *Sarkışla –Sv.; Afşar, Pazarören *Pnarbaşı –Ky.; *Bor –Nğ.; *Ermenek –Kn.; *Kadirli –Ada.; Karatiken *Tarsus, *Mut –İç.; *Milas –Mğ.; Kocayatak *Serik, Güzelsu *Akseki –Ant.; *Lüleburgaz –Krk.); *üst dudağı yarık* (*Eğridir ve köyleri –İsp.; *Düzce –Bo.; -Ks.; *Çarşamba –Sm.; *Nizip –Gaz.; Civanyaylağı *Mersin, İncekum *Silifke –İç.); *kız çocuğu (öfkeyle söylenir)* (İğneciler *Mudurnu –Bo.) olarak verilmiştir. Sözcük yarık sözcüğünün bir varyantı olmalıdır. *Güncel Türkçe Sözlük*'te yarık sözcüğünün anlamları arasında argo olduğu belirtilen cinsiyet organı anlamı da verilmiştir (sozluk.gov.tr Erişim tarihi: 11.02.2023). Kadın cinsiyet organının anatomik yapısından dolayı, yarık anlamına gelen yirik sözcüğü cinsiyet organı için kullanılır duruma gelmiş olabilir.

A. 2. Erkek Cinsiyet Organı İçin Kullanılan Adlar

1. argaç (IV) (Mecidiye *İzmit -Kc.) (DS I, 310)

Derleme Sözlüğü'nde "erkek tenasül organı" olarak tanımlanan **argaç (IV)** sözcüğü incelenen kaynaklarda aynı veya benzer anlamlarda yer almamaktadır. *Derleme Sözlüğünde* sözcüğe diğer madde başlarında yapılan tanımlar *dokumalarda çözgü üzerine enliliğine atılan ip* (Hocalar *Sandıklı, Bademli, *Dinar, Bayat *Emirdağ -Af.; -Uş.; Sofular *Eğridir, *Senirkent, Yeşilyurt *Keçiözümlü, -İsp.; Aziziye, -

Brd.; Bekilli *Çal , Babadağ ve köyleri * Sarayköy -Dz .; *Urla , Bornova -İz .; *Görmüş , *Akhisar -Mn .; Korucu *İvrindi , İskele *Bigadiç , Yeniköy -Ba .; Karakoca *Çan -Çkl .; Yeniköy * Orhangazi , İsmetiye -Brs .; Büyükyenice *Osmaneli -Bil .; Tokat , Bozan -Es .; *Mudurnu , Tepe *Seben , Karacaagaç , -Bo .; Peşman , Himmet *Daday , Boğdam , Giremez *Araç , *Taşköprü , - Ks.; * Safranbolu ve köyleri , *Karabük ve köyleri -Zn.; -Çr.; *Merzifon ve köyleri , *Gümüşhacıköy ve köyleri ,Göynücek -Ama .; Kızılköy , -To.; Ulubey - Or.; Toplancık *Keşap , -Gr.; -Tr.; Tekke , -Gm. ilçe ve köyleri; *Refahiye Çevresi -Ezc.; İrişli , Bayburt *Sarıkamış , Hoşhaber * Iğdır - Kr.; Tombak -Bay; Çepni * Gemerek , *Zara köyleri -Sv .; -Krş.; Bahçeli *Bor , Bayağıl , *Ulukışla , -Ng .; *Ermenek ve köyleri , Kızıllar *Karaman , Yeniceköy *Akşehir , Kıraman *Ereğli , -Kn.; *Silifke , Hacıhamzalı *Tarsus , *Anamur köyleri , *Mersin köyleri , -İç .; *Çukurbağ *Kaş , Güzelsu *Akseki , Gödene , Kumluca , Eskiörük , *Serik , -Ant.; Kaya , Ovacık , Eldirek * Fethiye -Mğ.; Şahin Malkara - Tk.; Hamitabat *Lüleburgaz -Krk.) , *bir iplik topunun bir çalıya sarılarak aldığı kavun biçimi* (Nefsiköseli *Görel -Gr.) , *kilim dokuma tezgahı* (Eynesil *Görel -Gr.) [argaç (I)]; *davarların açıkta toplu olarak yattıkları yer, düz dağ sırtları* (*Eşme aşiretleri -Uş.; Şıhlar , Dedeköy *Şabanözü -Çkr.; Taflancık *Keşap -Gr.; *Boğazlıyan -Yz.; *Kırıkkale -Ank.; Fıratın *Develi *İncesu -Ky.; Bahçeli *Bor , Bayağıl *Ulukışla -Ng.; Kızıllar *Anamur -İç.) , *hafif meyilli yer, bayır* (Banus *Eğridir -İsp.; -Çkr.; Karaaptal *Ladik -Sm.; Şıhlar *Kızılcıhamam *Nallıhan , Keşanuz -Ank.; *Ermenek köyleri , Hortu *Ereğli -Kn.; Subaşı *Hayrabolu -Tk.) , *dağlarda kar biriken çukur yer* (Soğanlık *Kartal -İst.; Eldirek *Fethiye - Mğ.) , *kuytu, siper yer* (Aziziye -Brd.) [argaç (II)]; *bir omuza alınan mertek veya ağacın dengesini sağlamak için diğer omuzdan altına konan destek* (Orhaniye *Marmaris -Mğ.) [argaç (III)] gibi dokumacılıkla ve coğrafi şekillerle ilgilidir (DS I, 309, 310). Argaç (IV) sözcüğü cinsiyet organı anlamını, *bir omuza alınan mertek veya ağacın dengesini sağlamak için diğer omuzdan altına konan destek* anlamına gelen argaç (III) sözcüğünden kazanmış olabilir. Benzer bir ilişki sopa anlamına gelen loput (IV) ve salak (IX) sözcüklerinde de görülmektedir.

2. bılık (I) (Eğrigöz, Yenice *Emet -Kü.) (DS I, 665)

Derleme Sözlüğü'nde "erkeğin cinsiyet organı" olarak tanımlanan **bılık (I)** sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır. Bu sözcük aynı anlama gelen bılık (VII) sözcüğünün ünlü seslerinin art damaksıllaşmış bir varyantı olabilir (DS I, 693). Sözcük *Derleme Sözlüğü*'nde *kısrak yavrusu* [bılık (III)] (-Ezm.) anlamında da yer almaktadır (DS I, 665). Bu durum çilik (IV), çebiş (III), doplur, kepiç (I), kitik (I) gibi sözcüklerde olduğu gibi sözcüğün cinsiyet organı anlamını hayvan adından kazanmış olabileceğini de düşündürmektedir.

3. bobuş (II) (*Ermenek -Kn.) (DS I, 715)

bobuş (II) sözcüğü *Derleme Sözlüğü*'nde "erkeğin cinsiyet organı" olarak tanımlanmıştır. Sözcük *Derleme Sözlüğü*'nde babey madde başının varyantları arasında ise baba^(Adiller *Ermenek -Kn.) tanımıyla verilmiştir (DS, I-452). Baba sözcüğünün bir varyantı olan bobuş (II) sözcüğü aynı anlama gelen baba (III) sözcüğü gibi açıklanabilir. [bk. **baba (III)**]

Ayrıca sözcük ördek, *kaz ve ördek yavrusu* anlamları verilen *babış (II)* ^(*Bakırköy -İst.; *Akyazı çevresi -Sk.; -Çkr.; -Ezm.) ve *babuş (III)* ^(Kadıçiftliği *Yalova -İst.; "Karaçaycadan" Başhöyük *Kadınhanı -Kn.) (DS I, 469) sözcükleriyle fonetik olarak benzerdir. Sözcüğün cinsiyet organı anlamını bu hayvan adlarından kazanmış olması da mümkündür.

4. boduk (V) (Çepni *Gemerek -Sv.) (DS I, 722)

boduk (V) sözcüğü *Derleme Sözlüğü*'nde "erkeklerin cinsiyet organı" olarak tanımlanmıştır. Sözcük ağızlarda *deve yavrusu* ^(Dereçine, İshaklı * Bolvadin, *Sandıklı-Af.; Kızılcabölük, Beylerli, *Sarayköy ve köyleri, Yenice, Dalama, Burhaniye *Nazilli, *Bozdoğan köyleri -Ay.; *Afşin, Çoban * Andırın, Taşoluk *Göksun -Mr.; Kırıkhan, Amik, Gâvurdağı - Hat.; Solakuşağı *Şereflikoçhisar, Kuruçay *Çubuk -Ank.; Ortaköy, *Mucur, Ömerhacılı *Kaman -Krş.; *Develi ve köyleri, Karahisar * İncesu -Ky.; -Nş.; Madenşeyhleri, Kemerhisar, *Bor, -Nğ.; Tömek, Kızıllar *Karaman, Zanapa *Ereğli, Yendiğin *İlgın, Selki, *Sultaniye, Sille, Argıthanı, Eğirler, Batsa, *Aksaray, *Beyşehir köyleri, *Karaman, Akçalar *Seydişehir, Kayalı, Çavuşköy *İlgın, *Ereğli -Kn.; *Kozan, Doğanbeyli -Ada.), *ayı yavrusu* ^(Hocalar *Sandıklı -Af.; Yassıvıran, Uluğbey *Senirkent, *Keçiborlu köyleri -İsp.; Örencik *Yeşilova, Aziziye, Yazıköy -Bd.; *Tavas, *Sarayköy ve köyleri, İğdir *Çivril, *Çal -Dz.; *Arapkir -Ml.; *Avanos -Krş.; İğdeli *Gmerek -Sv.; Emirler, *Balâ, Güdül , Solakuşağı, Şereflikoçhisar -Ank.; Genezin *Avanos -Krş.; *Bünyan -Ky.; -Nş.; *Bor -Nğ.; Alan, Damlapınar *Beyşehir, *Karaman, Uğurlu, *Ermenek -Kn.; Harkıştı *Kadirli, Kürkçüler, Misis *Kozan -Ada.; *Mut, Sabak, *Silifke -İç.), *küçük çocuk*^(Bo.), *genel olarak hayvan yavrusu*^(İğneciler *Mudurnu, *Düzce -Bo.) [boduk (I)] gibi anlamlarda da kullanılmaktadır (DS I, 720,721). Ağızlarda bocuk, bodak, bodu, boduç, botuk gibi varyantları bulunan sözcük *Dîvânu Lüğâti't-Türk*'te botuk biçiminde, *memeden kesilmiş deve yavrusu* anlamında geçmektedir (Ercilasun, Akkoyunlu, 2011: 441). Erkek cinsiyet organı için kullanılan boduk sözcüğü, Eski Türkçeden bugüne yaşayan hayvan adı boduk sözcüğüyle ilgili olmalıdır. Aynı durum deve yavrusu anlamına gelen dopru sözcüğüyle ilişkilendirdiğimiz doplur sözcüğünde de görülmektedir. (bk. **doplur**)

5. bülük (I) [bılık (II), bilik (VII)-1, bille (III),büllük, büluk, bülücük (I), bülüg, bümbül] (Balçıkhisar, Dişli *Bolvadin, İncesu *Dinar -Af.; Sücüllü *Yalvaç, Yassıviran *Senirkent -Isp.; Güney, Horoz, Karaköy, Kurtlar, Narlı *Yeşilova, Karamanlı *Tefenni, Gökçeyaka, Çerçin -Brd.; Zeyve, İsabey *Çal, Bereketli, Karahisar, Garipköy *Tavas, İğdir *Çivril, Beylerli *Sarayköy ve köyleri -Dz.; Hamzabali, Eymir *Bozdoğan -Ay.; Bademye *Ödemiş, *Kiraz ve köyleri -İz.; İğdecik, Sancaklıboz *Eşme ve köyleri -Mn.; *Edremit ve çevresi -Ba.; Kü.; İkipınar, Tokat *Mihalıççık -Es.; *Düzce -Bo.; Taşoluk *Göksun -Mr.; *Kırıkhan -Hat; *Pınarbaşı ve köyleri -Ky.; Bahçeli *Bor -Nğ.; Görmel, Uğurlu *Ermenek -Kn.; *Kadirli -Ada.; *Mut ve köyleri, *Anamur, Darisekisi *Mersin -İç.; Bağyaka *Finike -Ant.; Yerkesik *Milas ve köyleri -Mğ.)

[bılık (II)]: (-El.)

[bılık (VII)-1]: (Güzelsu *Akseki, Karadere *Gündoğmuş -Ant.)

[bille (III)]: (Doğanbey *Beyşehir -Kn.)

[büllük]: (Hacıhamzalı, Gülek *Tarsus -İç.)

[büluk]: (İncekum *Silifke -İç.)

[bülücük (I)]: (Köke *Acıpayam -Dz.)

[bülüg]: (Brd.; Takanlı *Mersin -İç.)

[bümbül]: (-Nğ.) (DS I, 821-822)

bülük (Dereçine *Sultandağı –Af.; Afşar, Pazarören *Pınarbaşı-Ky.; -Kn.) (DS VI-Ek, 4469)

bülük sözcüğü *Derleme Sözlüğü*’nde “küçük erkek çocukların cinsiyet organı; erkeklik organı (çocuk dilinde)” olarak tanımlanmıştır. bülük sözcüğünü, bülü (IV), bülü bülü (I) (DS I-820) yansıma sözcüklerinden türeyen bülük (II) (DS I-822) sözcüğüyle açıklayabiliriz. Gülensoy (2007: 194) (halk ağzında) tavuk anlamına gelen bülü bülü sözcüğünü bülük sözcüğüyle birlikte ele almış ve yansımadan türeme olduğunu göstermiştir. Bu durumda cinsiyet organı adı olan bülük (I) sözcüğünün tavuk anlamına gelen bülük (II) sözcüğüyle ilgili olduğunu söyleyebiliriz. (krş. **bilik VII**)

6. çavkın (II) (*Menteşe –Ay.) (DS II, 1094)

Derleme Sözlüğü’nde “erkeklerin cinsiyet organı” olarak tanımlanan **çavkın (II)** sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır. Sözcük, çavgın sözcüğü gibi hayvanların erkeklik organı anlamına gelen çav sözcüğünün bir varyantı olmalıdır. (bk. **çav I**)

7. çümbül (I) [çümü] (*Merzifon –Ama.; *Afşin, *Elbistan –Mr.; Antakya –Hat.; Bor –Nğ.) [çümü]: (Yaverviran *Sivrihisar –Es.) (DS II, 1308)

Derleme Sözlüğü’nde “erkek çocukların erkeklik organı” olarak tanımlanan **çümbül** sözcüğü “kulakları yuvarlak keçi” [(çümbül (II))^(*Bozkır –Kn.) anlamında da kullanılmaktadır (DS II, 1308). Sözcüğün cinsiyet organı anlamı hayvan adıyla ilgili olabilir.

8. cabul (II) [cebe (VII), cıbil (VII), cıllık, comu (II), cucul (II), cuculuḥ, cüllük (I), çüçük (II) -2, çüçül (II)] (Uluşiran *Şiran –Gm.)

[cebe (VII)]: (*Bor –Nğ.)

[cıbil (VII)]: (Zn. ve köyleri)

[cıllık]: (*Ağın, *Keban –El.)

[comu (II)]: (Külekçi *Çayıralan –Yz.)

[cucul (II)]: (Ersis *Yusufeli –Ar.)

[cuculuḥ]: (Uluşiran *Şiran –Gm.)

[cüllük (I)]: (Tutmaç –Sv.)

[çüçük (II) -2]: (*Ağın, *Keban –El.)

[çüçül (II)]: (Ersis *Yusufeli –Ar.) (DS II, 839)

Derleme Sözlüğü’nde “erkeğin cinsiyet organı” olarak tanımlanan **cabul** sözcüğü ve varyantları Gülensoy’un (2007: 206) *Derleme Sözlüğü*’nü kaynak göstererek, *kümes hayvanlarının yavrusu, civciv* anlamına gelen *cüçük, cavcuk, cıbık, cıcık, cibik, cipik, civce, civcen, civci, civcik, cucu, cucul, cüce, cücek, cücen, cücü, cülü, cülül, cüllük, cürük, cüvcü, çöçe, çucuk, çucul, çuğu, çüçük, çüçük, çüçül* gibi sözcüklerle fonetik olarak benzerlik

göstermektedir. Cabul sözcüğü ve varyantlarının cinsiyet organı anlamı yansımadan türeyen bu yavru hayvan adlarıyla ilgili olabilir.

9. dakım (III) [dakım dayra (I)] (*Bor –Nğ.)

[**dakım dayra (I)**]: (*Bor –Nğ.) (DS II, 1331)

Derleme Sözlüğü'nde “erkeğin cinsiyet organı” olarak tanımlanan **dakım** ve **dakım dayra** sözcükleri *marangoz aletleri* (Nğ.) ve *tezgah* (*Sivrihisar –Es) [*dakım (II)*, *dakım dayra (II)*] anlamlarında da kullanılmaktadır (DS I, 1331). Benzer şekilde gibi sözcükler erkek cinsiyet organı için kullanılan argo ifadelerdir (Aktunç, 1998: 35, 272). *Güncel Türkçe Sözlük*'te argo olduğu belirtilen takım taklavat ikilemesinin cinsiyet organı anlamı da verilmiştir (sozluk.gov.tr Erişim Tarihi: 17.06.2023). Bundan yola çıkarak araç gereç çağrışım alanına ait bu sözcüklerin argolaşarak erkek cinsiyet organı için kullanılır duruma geldiğini söyleyebiliriz.

10. dıngıl (VI) (İğneciler *Mudurnu –Bo.) (DS II, 1463)

dıngıl sözcüğü *Derleme Sözlüğü*'nde “çocuğun erkeklik organı” olarak tanımlanmıştır. Sözcük *böbrek* (*Kemah –Ezc.) ve *erkeklik bezi, husye* (Düzköy *Kesap –Gr.;- -Gm.) olmak üzere iki anlam da daha kullanılmaktadır. Zülfikar (1995: 208, 431) bu sözcüğü *ding* yansıma kökünden türeyen bir yansıma ad olarak değerlendirmiştir ve sözcüğe verdiği anlamlar arasında böbrek de bulunmaktadır. Sözcük böbrek anlamına gelen dıngıl sözcüğüyle ilgili olabilir. [krş. **börek**, **bö..rek (I)**]

11. gıyla [gıylam] (Aptallar aşireti *Silifke –İç.)

[**gıylam**]: (Aptallar aşireti *Silifke –İç.) (DS III, 2067)

Derleme Sözlüğü'nde “erkeğin cinsiyet organı” olarak tanımlanan **gıyla** sözcüğü sözlükte de belirtildiği üzere Aptallar aşiretinden derlenmiştir. *Kırşehir Merkez Bağbaşı Mahallesi Abdalları* arasında konuşulan gizli dil üzerine çalışma yapan Sarıkaya ve Seyfettin'in (2004: 258) derledikleri sözcükler arasında gıyla ve gıyla- sözcükleri de yer almaktadır. gıyla sözcüğü bu çalışmada *erkeklik organı, penis* anlamıyla verilmiştir. Erkeklik organı anlamına gelen gıyla sözcüğünün Anadolu Abdallarının gizli dili ile ilgili kaynakların

birçoğunda yer aldığını belirten ve bunlara yer veren Yıldırım (2012: 570) ise sözcüğün Sanskritteki *kāla* ‘kazık, sırık, çivi’ sözcüğüyle ve yine Sanskritçedeki *gulī*, *gula* ‘küre, penis başı, klitoris’ sözcükleriyle ilgili olabileceğini belirtmiştir. Sözcük erkeğin cinsel ilişkiye girmesi ya da tecavüz etmesi anlamında fiil olarak da kullanılmaktadır (Sarıkaya ve Seyfettin, 2004: 258).

12. giller (-Kr.) (DS III, 2044)

Derleme Sözlüğü’nde “erkeklerin cinsiyet organı” olarak tanımlanan **giller** sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır.

13. godak (III) (Çarşamba –Sm.) (DS III, 2091)

Derleme Sözlüğü’nde “erkeklerin cinsiyet organı” olarak tanımlanan **godak (III)** sözcüğü, aynı anlama gelen kotak sözcüğünün bir varyantı olmalıdır. (bk. **kotak II**)

14. guş (II) (Sarıhamzalı *Sorgun –Yz.) (DS III, 2202)

Derleme Sözlüğü’nde “erkeğin cinsiyet organı” olarak tanımlanan **guş** sözcüğü, kuş sözcüğünün bir varyantıdır. Kuş sözcüğü Devellioğlu (1980: 192) ve Aktunç’un (1998: 193) argo sözlüklerinde *erkeklik organı* anlamında yer almaktadır.

15. haraba (I) (-Rz.) (DS III, 2282)

Derleme Sözlüğü’nde “erkeğin cinsiyet organı” olarak tanımlanan **haraba (I)** sözcüğü ağızlarda *su kabağından ya da ağaçtan oyularak yapılan maşrapa (haraba II)* ^(-Tr.) ve *araba (haraba III)* ^(Çarıkçı *İğdir –Kr.) için de kullanılmaktadır. Sözcüğün cinsiyet organı anlamı ve maşrapa anlamı arasında, kase (II) ve şapşak (II) sözcüklerindeki benzer bir anlam ilişkisi olabilir.

16. heybe (Güney *İkizdere –Rz.) (DS III, 2352)

Derleme Sözlüğü’nde “erkek üreme organı” olarak tanımlanan **heybe** sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda aynı veya benzer anlamlarda yer almamaktadır. *Güncel Türkçe*

Sözlük'te heybe sözcüğünün Arapça 'aybe sözcüğüne dayandığı gösterilmiş ve sözcük *at, eşek vb. binek hayvanlarının eyeri üzerine geçirilen veya omuzda taşınan, içine öteberi koymaya yarayan, kilim veya halıdan yapılmış iki gözlü torba; omza geçirilebilen tek gözlü bir çanta türü* olarak tanımlanmıştır (sozluk.gov.tr Erişim tarihi 10.02.2023). Heybeyle taşıma işlevi yönünden benzerlik gösteren torba sözcüğü de testis anlamında kullanılmaktadır (sozluk.gov.tr Erişim Tarihi: 05.03.2023). Heybe sözcüğünün erkek üreme organı anlamında kullanılmasını, torba sözcüğünün bu yöndeki kullanımıyla açıklayabiliriz.

17. **kılr** (*Merzifon –Ama.) (DS IV, 2800)

Derleme Sözlüğü'nde "erkeğin cinsiyet organı" olarak tanımlanan **kılr** sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda aynı veya benzer anlamlarda yer almamaktadır. Sözcük Aktunç'un (1998: 122) argo sözlüğünde aynı anlamda yer verdiği ve Ermenice olduğunu belirttiği *gılır* sözcüğünün bir varyantı olabilir.

18. **kotak (II) [kertikbaş]** (*Merzifon Tatarları –Ama.; Özbek Türkleri –Tr.) (DS IV, 2936)

Derleme Sözlüğü'nde "erkeğin cinsiyet organı" olarak tanımlanan **kotak (II)** sözcüğüne Rasanen (1969: 284) Çağatayca olduğunu belirterek *penis* anlamını vermiştir. Sözcük Çağdaş Türk lehçelerinde *Tatar kıymak (qutaq)*, *Kazah kıomaş (qotaq)*, *Kırgız komok (kotok)*, *Özbek qo 'toq*, *Yakut xomax (xotax, "penis")* biçimlerinde görülmektedir [(http://en.wiktionary.org/wiki/коток) Erişim tarihi: 10.02.2023].

19. **lolo** (-Ml. ve çevresi) (DS VI-Ek, 4582)

Lolo sözcüğü *Derleme Sözlüğü*'nde "erkek üreme organı (çocuk dilinde)" olarak tanımlanmıştır. Sözcük *Güncel Türkçe Sözlük*'te *bir sözün, bir tutumun veya davranışın gerçek ve geçerli olmadığını, başkalarının söz konusu olayda aldanabileceğini ancak söz sahibinin aldanmayacağını, aldatılamayacağını belirten bana da mı lolo deyiminde geçen bir söz, lololo* olarak yer almaktadır. Devellioğlu (1980: 114) lolo sözcüğünü argo sözlüğüne almış ve *gösteriş, kabadayılık; çük* anlamlarını vermiştir. Aktunç'un (1998: 199) Yunanca lolos sözcüğünden geldiğini belirttiği sözcüğe verdiği anlamlardan biri de *çük*, yani erkeklik organı anlamına gelen bir diğer sözcüktür. Bu bilgilere dayanarak lolo sözcüğünün cinsiyet organı anlamına gelen argo bir sözcük olduğunu söyleyebiliriz.

20. **lopüt (IV)** (*Mačka ve köyleri –Tr.) (DS IV, 3088)

Lopüt sözcüğü *Derleme Sözlüğü*'nde “erkeğin erkeklik organı” olarak tanımlanmıştır. Sözcük ağızlarda *çamaşır tokacı*; *ucu daha kalın sopa* ^(-Tr.); *mısır koçanını döverek tanelemeye yarayan sopa* ^(Teniste *Anamur –İç.); *at üstünde oyun oynarken kullanılan bir metre uzunluğunda, boyalı değnek* ^(Tepeköy *Torbalı –İz.) (*lopüt I*) gibi ifadeler için de kullanılmaktadır (DS IV 3066). Tietze (2016: IV-515) lapıt madde başında değindiği lopüt sözcüğünü Slavca lopata ‘kürek’ sözcüğüne dayandırmış ve *kısa ve düzgün sopa* anlamını vermiştir. Sözcüğün cinsiyet organı anlamını, masa (II) ve salak (IX) sözcüklerinde olduğu gibi sopa anlamından kazanmış olduğunu söyleyebiliriz.

21. **lupba** (*Silifke –İç.) (DS IV, 3095)

Derleme Sözlüğü'nde “erkeğin erkeklik organı” olarak tanımlanan, yansıma olduğunu düşündüğümüz **lupba** sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır.

22. **lülük (III)** [**lili**, **lüllü**, **lüllük (II)**, **lülü (II)**] (*Ulubey –Or.; *Tirebolu –Gr.)

[**lili**]: (*Mačka ve köyleri –Tr.; -Gm.)

[**lüllü**]: (-Tr.)

[**lüllük (II)**]: (*Arapkir –Ml.)

[**lülü (II)**]: (*Düzce –Bo.) (DS IV, 3095-3096)

Derleme Sözlüğü'nde “çocuğun erkeklik organı” olarak tanımlanan **lülük (III)** sözcüğü ve varyantları ağızlardaki diğer anlamlarıyla açıklanabilir. Lülük sözcüğü ağızlarda *musluk* ^(-Sm.; -Gm.; -Ezm. çevresi; -Ezc.; -El.; *Siverek, -Ur.) [lüllük (I) -2]: (-Ezm.; -Ur.), *ince boru* ^(*Çivril –Dz.), *çaydanlık ve demliğin ağzı*, *ibriğin emziği* [(*lülük(I)*)]^(Uluşiran *Şiran-Gm.; -Kr.; *Ağın –El.) [lüle -2]: (-Ank.) [lüllük (I) -1] (*Erciş –Vn.)[lülüyh]: (İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *Selim –Kr.) (DS IX, 3095) anlamlarında kullanılmaktadır. Aktunç argo sözlüğünde *erkeklik organı*, *penis* anlamında çeşme ve musluk sözcüklerine yer vermiştir. Bundan yola çıkarak lülük (III) sözcüğünün, cinsiyet organı anlamını lülük (I) sözcüğünden almış argo bir sözcük olduğunu söyleyebiliriz.

23. masa (II) (*Hozat –Tn.) (DS IV, 3132)

Derleme Sözlüğü’nde “erkeğin erkeklik organı” olarak tanımlanan **masa** sözcüğü bir diğer madde başında *üvendire* [(*masa* (I))] (*Hozat –Tn.) olarak yer almaktadır (DS IV, 3132). Üvendire sözcüğü *Güncel Türkçe Sözlük*’te *çifte koşulan öküzleri yürütmek için kullanılan, ucuna nodul çakılmış uzun değnek, gönder* olarak tanımlanmıştır (sozluk.gov.tr Erişim tarihi: 10.02.2023). Üvendire anlamına gelen masa sözcüğü cinsiyet organı için kullanılır duruma gelmiş olabilir.

24. maslahat (III) (*Merzifon –Ama.; *Bor –Nğ.) (DS IV, 3133)

maslahat (III) sözcüğü *Derleme Sözlüğü*’nde “erkeğin cinsiyet organı” olarak tanımlanmıştır. Arapça bir sözcük olan maslahat *Güncel Türkçe Sözlük*’te *iş, önemli iş, mesele* anlamlarında yer almaktadır. İkinci anlamı ise *erkeklik organı* olarak verilmiştir (sozluk.gov.tr Erişim Tarihi: 10.02.2023). Sözcüğün Devellioğlu (1980: 119) ve Aktunç’un (1998: 210) argo sözlüklerinde de geçmesine dayanarak argo bir ifade olduğunu söyleyebiliriz.

25. mengül (I) (*Kurşunlu –Çkr.) (DS IV, 3165)

Derleme Sözlüğü’nde “çocuğun erkeklik organı” olarak tanımlanan **mengül** (I) sözcüğünün ikinci anlamı *koyun, keçi vb. hayvanların boğazlarının altından ampul gibi sarkan bezler* (*Gemerek –Sv.; Yeniköy *Ereğli –Kn.) olarak verilmiştir (DS IV, 3164). Sözcük cinsiyet organı anlamını bu anlamından kazanmış olabilir.

26. neste (I) (Uluşiran *Şiran –Gm.) (DS VI-Ek, 4607)

“Erkekte üreme organı” olarak tanımlanan **neste** sözcüğüne *Derleme Sözlüğü*’nde *şey* (Çandarlı *Bergama –İz.; Mağura *Maçka –Tr.; -Rz. köyleri; Bağlıca –Ardanuç –Ar.; *Bor –Nğ.) [*neste* (I)]⁵ ve *büyük sopa, değnek* (Hacıilyas *Koyulhisar –Sv.) [*neste* (III)] anlamlarında iki ayrı madde başında yer verilmiştir (DS IV, 3248). Tietze’nin nesne madde başında verdiği sözcükler arasında neste sözcüğü de varyant olarak yer almaktadır (Tietze, 2018: V-325).

⁵ Erkekte üreme organı anlamına gelen neste (I) sözcüğü ve şey anlamına gelen neste (I) sözcüğü ayrı ciltlerde yer aldığı için aynı numaralandırılmıştır.

Ospanova (2014: 115) cinsel organlarla ilgili örtmeceler arasında bugün de kullandığımız *orası*, *şey* gibi sözcüklere yer vermiştir. Bundan yola çıkarak *neste* (I) sözcüğünü, *şey* anlamıyla erkeklik organının örtmece yoluyla ifadesi olarak değerlendirilebiliriz. Sözcüğün diğer ağızlarda büyük sopa, değnek (*neste II*)^(Hacılyas *Koyulhisar – Sv.) anlamlarında kullanılması ise argo olma olasılığı taşımaktadır. (krş. *baston Erkeklik organı*, *penis* Aktunç, 1998: 53)

Neste sözcüğünün cinsiyet organı anlamını her iki yolla da açıklamak mümkün görünmektedir. Şey anlamına gelen *neste* (I) sözcüğüyle büyük sopa, değnek anlamına gelen *neste* sözcüğünün aynı kökten olup olmadığını bilmiyoruz.

27. **öle** (II) (Napşit *Arhavi –Ar.) (DS V, 3332)

Derleme Sözlüğü'nde “erkeğin erkeklik organı” olarak tanımlanan **öle** (II) sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır.

28. **pipili** (Limanköy *Çayeli –Rz.) (DS V, 3459)

Derleme Sözlüğü'nde “çocuğun erkeklik organı” olarak tanımlanan **pipili** sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda aynı veya benzer anlamlarda yer almamaktadır. Sözcük günümüz Türkçesinde de kullanılan pipi sözcüğünden türemiş olmalıdır. *Güncel Türkçe Sözlük*'te pipi sözcüğü *çocuk dilinde erkeklik organı* şeklinde tanımlanmıştır (sozluk.gov.tr Erişim Tarihi: 10.02.2023). Nişanyan Türkçe pipi sözcüğüyle Fransızcada aynı anlama gelen pipi sözcüğünün bağımsız olabileceğini belirtmiştir (nisanyan.sozluk.com/kelime/pipi Erişim Tarihi: 10.02.2023). Sözcüğün ağızlarda da kullanılması ve çocuğun cinsiyet organı anlamına gelen, fonetik olarak benzer bibi (DS I, 678) sözcüğünün bulunması kanaatimizce Nişanyan'ın bu düşüncesini destekler niteliktedir.

29. **salak** (IX) (-İz.; -Kn.) (DS V, 3524)

Derleme Sözlüğü'nde “elli altmış yaşındaki adamların erkeklik organı” olarak tanımlanan **salak** (IX) sözcüğünün farklı anlamları olmakla birlikte cinsiyet organını açıklamak için başvurulabilecek en uygun sözcük baston, sopa anlamına gelen *salak* (IV)^(*Bornova –İz.; -Ba.; *Ezine, *Gelibolu –Çkl.; *Mustafakemalpaşa –Brs.) sözcüğüdür (DS V, 3524). Salak (IX)

sözcüğü cinsiyet organı anlamını *baston*, *sopa* anlamına gelen salak (IV) sözcüğünden kazanmış bir sözcük olabilir.

30. soyha (III) (-Çr.)

[soyka]: (-Çr.) (DS VI-Ek, 4706)

Derleme Sözlüğü'nde "erkeğin üreme organı" olarak tanımlanan **soyka** sözcüğü aynı veya benzer anlamlarda incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır. *Güncel Türkçe Sözlük*'te soyka biçiminde yer alan sözcüğe *ölünün üzerinden çıkan giysi* anlamı verilmiştir. Sözcüğün ağızlardaki diğer anlamları olumsuz çağrışımlara neden olmaktadır. *Ölünün sağlığında kullandığı eşyalar* (Uluşiran *Şiran -Gm.); *uğursuz kötü nesneler* (-Kr.ve köyleri) [soyha (I)] (DS VI, Ek-4705) gibi anlamları olmakla birlikte *inceliksiz, kaba* (Çaycuma *Devrek -Zn.; -Ank.) [soyha, soyka (II)] ve *şey, nesne* (-Ezc.) [soyha, soyka (V)] anlamları da vardır (DS V 3671-3672). Sarı (2004: 102) soyha sözcüğü üzerine yaptığı monografik çalışmasında sözcüğün, Türkçe soy- fiil köküne -GA fiilden isim yapma ekinin eklenmesiyle türediğini belirtmiştir. Kötü nesneler; şey, nesne anlamlarından yola çıkarak, soyha sözcüğünün cinsiyet organına karşılık gelen örtmece bir ifade olduğunu söyleyebiliriz.

31. terdek (II) (-Gaz.) (DS V, 3891)

Derleme Sözlüğü'nde "erkeğin erkeklik organı" olarak tanımlanan **terdek** sözcüğü incelenen kaynaklarda aynı veya benzer anlamlarda yer almamaktadır. Terdek sözcüğü **Derleme Sözlüğü**'nde *boru [terdek (I)]* (-Gaz.) anlamında da geçmektedir (DS V, 3891). Aktunç (1998: 52) *erkeklik organı*, *penis* olarak tanımladığı boru sözcüğüne argo sözlüğünde yer vermiştir. Terdek (II) sözcüğü erkeklik organı anlamını terdek (I) sözcüğünden kazanmış argo bir sözcük olmalıdır.

32. zıbık (I) (Yukarı Direk *Şarkikaraağaç, Uluğbey *Senirkent -İsp.) (DS VI, 4366)

Derleme Sözlüğü'nde "erkek üreme organı" olarak tanımlanan **zıbık (I)** sözcüğünü Nişanyan günümüzde de kullanılan çubuk sözcüğünün de kökü olan Farsça *çûb* 'çubuk' köküne dayandırır. Açıklama olarak da ç/z varyasyonunun Farsça lehçelerde tipik olduğunu, aynı zamanda sözcüğün penis anlamına gelen Arapça *zubb* sözcüğüyle de eş kökenli

olduğunu belirtir (nisanyansozluk.com/kelime/zıbık Erişim Tarihi: 26.04.3023). Bu bilgilere dayanarak zıbık sözcüğünün erkek cinsiyet organını anlamını çubuk anlamına gelen zıbık sözcüğünden kazanmış olduğu söylenebilir.

Sözcüğün yine aynı bölge ağzında *tıpa, mantar [zıbık (III)]* (Uluğbey *Senirkent –İsp.) anlamında kullanıldığı görülmektedir (DS VI, 4366). Aktunç (1998: 281) argo sözlüğünde tıpa sözcüğüne erkeklik organı anlamında yer vermiştir. Zıbık sözcüğünün bu yolla da argo bir ifade olduğunu söyleyebiliriz.

Sözcük ağızlarda *buzagı* (Maden, Şihlar –Nğ.), *dana* (Temürlü –Krş.) [*zıbık (VII)*], *yeni doğan kuş yavrusu [zıbık (VIII)]* (Alâattin *Acıpayam –Dz.) anlamında da kullanılmaktadır (DS VI, 4366). Cinsiyet organı adlarında görülen genel eğilime uygun biçimde hayvan adı olarak kullanılan zıbık sözcüğünün, cinsiyet organı adı olarak kullanılıyor duruma geldiğini söyleyebiliriz.

33. **yarağ** (Çayağzı *Şavşat –Ar.; -Kr. ve çevresi; -Yz. ve çevresi; -Krş.) (DS VI-Ek, 4816)

Derleme Sözlüğü'nde “erkeklerde üreme organı” olarak tanımlanan **yarağ**, yarak sözcüğünün son sesi -k ünsüzünün sızıcılaştırmış varyantıdır. Güncel Türkçe Sözlükte sözcüğe *silah ve erkeklik organı* anlamları verilmiştir (sozluk.gov.tr Erişim Tarihi: 10.02.2023). Gülensoy (2006: 1070) ve Nişanyan sözcüğün *silah ve erkeklik organı* anlamlarını aynı madde başında ele almışlar ve yara- kökünden türediğini belirtmişlerdir (nisanyansozluk.com Erişim tarihi: 10.02.2023). Tietze (2016: IX-220) erkeklik organı anlamını verdiği yarak (II) sözcüğünü yar- fiiline dayandırmıştır. Silah anlamına gelen yarak sözcüğünü ise ayrı bir madde başında değerlendirmiş ve yara- kökünden türediğini belirtmiştir (Tietze: 2016: IX-218). Bu bilgilere dayanarak silah anlamına gelen yarağ sözcüğünün, erkeklik organını ifade etmek için kullanılır duruma gelen bir sözcük olduğunu söyleyebiliriz.

A. 3. Her İki Cinsiyet İçin de Kullanılan Cinsiyet Organı Adları

1. **cük (II)** [**cuk (III)**, **cüllü (I)**] (Navlu, Gencali –İsp.; *Ardahan –Kr.; *Kadirli –Ada.; *Anamur –İç.)

[**cuk (III)**]: (Anaraş *Sürmene –Tr.)

[**cüllü (I)**]: (*Sorgun –Yz.) (DS II, 1025)

Derleme Sözlüğü'nde "kadınların cinsiyet organı ve küçük erkek çocukların cinsiyet organı" anlamları verilen **cük (I)** sözcüğü aynı veya benzer anlamlarda incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır. cük sözcüğüyle birlikte verilen cüllü sözcüğü, aynı zamanda yansımadan türeyen cücük (I) sözcüğünün varyantlarından biridir (DS II, 1021, 1022). Dolayısıyla cinsiyet organı için kullanılan cüllü (I) sözcüğü, *kümes hayvanlarının yavrusu, civciv* anlamına gelen cüllü (II) sözcüğüyle ilgili olabilir.

Cüllü sözcüğüyle aynı madde başında verildiği için cük (II) ve cuk (III) sözcüklerinin, tavukları çağırma ünlemi cü cü yansıma sözcüğünün varyantları cuk cuk, cüğ cüğ gibi yansımalarla da ilişkili olduğunu söyleyebiliriz (DS II, 1021).

A. 4. Kadın ve Erkek Ayrımı Belirtilmeyen İnsan Cinsiyet Organı İçin Ortak Kullanılan Adlar

1. ander (II) [andır (II)-1.2] (Küçükhol *Of -Tr.; Uşhum *Yusufeli -Er.; Ezm.) [andır- (II)-1]: (Sm.) (*Yusufeli -Ar.) [andır (II)-2]: (Kocabey *Şavşat -Ar.) (DS I, 259)

Derleme Sözlüğü'nde **ander (II)** sözcüğüne "erkeklik organı ve kadının cinsiyet organı" olmak üzere iki ayrı anlam verilmiştir. Genellikle Karadeniz Bölgesi'nde kullanılan ve *ölüden kalan eşya, sahipsiz kalan eşya, soyka* (Çilehane *Reşadiye -To.; Havsa *Kelkit, -Gm.; Hemşin, Çinçiva *Pazar, -Rz. ve köyleri; Keçek *Oltu -Ezm.), *insan ve hayvanlara ilenç yerine, sahipsiz kal anlamında kullanılır* (Mağura *Maçka, Beşikdüzü *Vakıkebır, Kalafka -Tr. ; * Bafra -Sm.; Balıkhisar *Şiran, -Gm.; Uşhum, Ersis *Yusufeli, *Şavşat ve köyleri, *Ardanuç -Ar.; -Ezm.; Vn.; *Ahlat -Bt.) **pis, iğrenç, hantal, kötü, uğursuz, çirkin, miskin, tembel** (-Or.; Sobran, -Gm.; Anarış *Sürmene -Tr. köyleri; Limanköy *Çayeli, Bozukkale, -Rz.; * Şavşat köyleri -Ar.; -Ezm.; -Vn.) gibi farklı anlamları olan ander sözcüğü erkek ve kadının cinsiyet organı anlamlarında da kullanılmaktadır. Aktunç'un (1998: 40) argo sözlüğünde ander sözcüğüne fonetik olarak benzeyen bir başka sözcük olan andır sözcüğü, erkeklik organı anlamıyla yer almaktadır. Gemalmaz (1973: 32) ise Ermenice olduğunu belirttiği ander sözcüğüne erkeklik organı anlamıyla birlikte şey, adı söylenmeyen nesne anlamlarını vermiştir. Gemalmaz'ın verdiği şey, adı söylenmeyen nesne anlamlarına dayanarak sözcüğün cinsiyet organı için kullanılan örtmece bir ifade olduğunu söyleyebiliriz.

2. bilik (VII) 1. [-> bülük (I)] (Uluşiran*Şiran -Gm.) (DS I, 693)

bilik (II) (Kuyucak *Akseki -Ant.) (DS VI-Ek, 4461)

Derleme Sözlüğü'nde "kadının cinsiyet organı ve erkeklik organı" olarak tanımlanan **bilik** sözcüğü *Dîvânu Lüğâti't-Türk*'te fitil anlamında geçmektedir (Ercilasun, Akkoyunlu, 2011: 120). Clauson da (1972: 339) bu sözcüğe fitil anlamını vermiştir. Benzer şekilde fink (II) ve şama (III) sözcüklerinin fitil anlamında kullanılması fitil ve dişi cinsiyet organları arasında bir ilişki olabileceğini düşündürmektedir. [bk. *fink (II)*, *şama (III)*]

Diğer yandan Eren (1999: 53) bilik sözcüğüne piliç anlamını vermiş ve sözcüğün kümes hayvanlarını çağırmak için kullanılan bili bili (>bülü bülü) gibi birtakım çağrımalkılardan -k küçültme ekiyle kurulduğunu belirtmiştir. bilik sözcüğünü bu açıklamasına kaynaklık eden Onamotapee'lere Ait Notlar (1951) adlı çalışmasında incelemiştir. Eren bu çalışmasında hayvanları çağırırken kullanılan sözcüklerin daha sonra bu hayvanların adı olduğunu belirtmektedir. Bu bilgilerden yola çıkılarak cinsiyet organı adı olan bilik sözcüğünün, bili bili ifadesinden türemiş bilik 'piliç' sözcüğüyle ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Benzer bir ilişki incelediğimiz bülük (I) ve cük (II) sözcüklerinde de görülmektedir. [bk. *bülük (I)*, *cük (II)*]

Sözcüğün erkeklik organı anlamını *silah* anlamına gelen bilik (V)^(Ank.) sözcüğüyle ilişkilendirmek de mümkündür (DS II, 693). Benzer bir ilişki yarağ sözcüğünde de görülmektedir. (bk. *yarağ*) bilik (VII) sözcüğü aynı zamanda tavuk anlamıyla ilişkilendirdiğimiz bülük (I) sözcüğünün varyantlarından biridir. Erkek cinsiyet organını dişi bir hayvanla ilişkilendirmek mantıksız gibi görünse de sözcüğün diğer varyantları bülük, bülücük (I), bumbül gibi sözcüklerin silah anlamından çok tavuk anlamını çağrıştırdığını düşünmekteyiz.

3. bollik (Ezc.) (DS I, 735)

Derleme Sözlüğü'nde "çocuğun cinsiyet organı" olarak tanımlanan **bollik** sözcüğü aynı veya benzer anlamlarda incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır. Tietze (2016: I-806) *Derleme Sözlüğü*'nü kaynak göstererek yer verdiği buli/puli/bülü/billi sözcüklerine kuş; civciv, horozcuk anlamlarını vermiş ve bili bili yansımasıyla karşılaştırmayı önermiştir. Bollik sözcüğünün bu sözcüklerle fonetik benzerliğine dayanarak sözcüğün, bili bili yansımasından türeyerek kümes hayvanları için kullanılan bir ad olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumda cinsiyet organı adı olan bollik sözcüğü, hayvan adı olan bollik sözcüğüyle ilgilidir. [bk. *bilik (VII)*, *bülük*]

4. cüce (III) [cücü (VI)] (*Düzce –Bo.)

[cücü (VI)]: (-Ml.) (DS II, 1021)

Derleme Sözlüğü'nde “çocuğun cinsiyet organı” olarak kullanılan **cüce** ve **cücü** sözcükleri aynı veya benzer anlamlarda incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır. Bu sözcükler *Derleme Sözlüğü*'nde cüçük (I) sözcüğünün varyantları arasında verilmiştir (DS II, 1021-1022). *Kümes hayvanlarının yavrusu, civciv* (İbik *İskilip –Çr.; Karamaslı *Çarşamba –Sm.; *Merzifon –Ama.; Uzunmusa *Akkuş –Or.; *İğdir, Koyundere *Arpaçay –Kr. *Erciş –Vn.; -Bt.; -Sv.; Kerkük) (Darıcıköy *Düzce –Bo.; Ortaköy –İstn.; -Yz.); *kuş yavrusu; serçe; küçük, körpe* gibi anlamları olan cüçük sözcüğünün, *tavukları çağırma ünlemi* cü cü yansıma sözcüğünden türediğini söyleyebiliriz (DS II, 1021). Bu durumda yansıma kaynaklı hayvan adları cüce (III) ve cücü (VI) sözcükleri, çocuk cinsiyet organı adı olarak kullanılıyor olmalıdır.

5. etek (-Yz.; Afşar, Pazarören *Pınarbaşı –Ky.) (DS VI-Ek, 4501)

Derleme Sözlüğü'nde “üreme organı (insan için)” olarak tanımlanan **etek** sözcüğünün *Güncel Türkçe Sözlük*'te argo olduğu belirtilmiş ve *edep yeri* olarak tanımlanmıştır (sozluk.gov.tr Erişim Tarihi: 25.04.2023). Etek sözcüğünün diğer anlamlarında geçen *bedenin belden aşağısına giyilen...; giysinin belden aşağıda kalan bölümü; giysinin alt kenarı* ifadelerinde bedenin alt kısmı vurgulanmaktadır. Üreme organlarının bedenin alt bölümünde yer alması nedeniyle bu ifadeler etek sözcüğünün cinsiyet organlarını ifade eder duruma gelmesini açıklayıcıdır.

6. fıncık (Uğurlu *Ermenek –Kn.) (DS III, 1853)

Derleme Sözlüğü'nde “cinsiyet organı” olarak tanımlanan **fıncık** sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır.

7. udyeri [ut -3, utyeri] (*Eğridir köyleri –İsp.; *Çal –Dz.; Eymir *Bozdoğan –Ay.; -Kü.; *Kurşunlu –Çkr.; Tokat –Es.; İskilip –Çr.; *Afşin –Mr.; *Koyulhisar *Gürün, -Sv.; Fakiekindiliği *Pınarbaşı –Ky.; -Nğ.; *Ermenek –Kn.; *Mut köyleri –İç.; -Ant.) [ut -3]: (-İz.; Civanyayladağı –İç.; -Ed.)

[utyeri]: (Kavakiçi, Yenice *Simav –Kü.; -Es. köyleri; Peşman *Daday , -Ks.; *Kurşunlu – Çkr.; -Sv.; -Yz.; *Bor –Nğ.; *Ermenek –Kn.; -Ada.) (DS VI, 4026)

Derleme Sözlüğü’nde “insanın üreme organı” anlamı verilen **udyeri** sözcüğü, günümüz Türkçesinde cinsel organların olduğu bölgeyi kastetmek için kullanılan *edep yeri* ve *avret yeri* ifadelerine benzer bir ifadedir. Bu sözcüğün ilk unsuru ut sözcüğü, arkaik bir sözcüktür. *Dîvânu Lügâtit-Türk*’te uvut biçiminde geçen bu sözcük utanma anlamına gelmektedir (ud/ut<uwut). Ağızlarda ud ve ut biçiminde yaşamaktadır. Ayrıca *ut* ^(-İz.; Civanyaylağı -İç.; -Ed.) sözcüğü *Derleme Sözlüğü*’nde tek başına da insanın üreme organı anlamında yer almaktadır (DS VI, 4047).

B. HAYVANLARIN CİNSİYET ORGANI İÇİN KULLANILAN ADLAR

B. 1. Dişi Hayvanların Cinsiyet Organı İçin Kullanılan Adlar

1. bıçık (I) (İshaklı *Bolvadin- -Af.) (DS I, 654)

Derleme Sözlüğü'nde “dişi kedinin üreme organı” olarak tanımlanan **bıçık** sözcüğüne Tietze (2016: I-684) aynı anlamı vermiştir. Tietze bıçık sözcüğünü Eski Türkçe bıçuk ‘kesik’ (bıç- ‘kesmek’ + fiilden sıfat yapan -uk eki) sözcüğüyle açıklamış ve bıbık ve bıtık sözcükleriyle karşılaştırmıştır.

Derleme Sözlüğü'nde bıçık sözcüğü *kaz ve ördek yavrusu, buzağı* [bıçık (V)] anlamlarda da geçmektedir (DS I, 654). Bıçık (V) sözcüğü ise hayvanları çağırma ve kovalama ünlemi olan bıcı bıcı (II) yansımasından türemiş olabilir (DS I, 654). Cinsiyet organı adlarında görülen genel eğilime uygun şekilde, dişi kedinin üreme organı için kullanılan bıçık (I) sözcüğünün, hayvan yavruları için kullanılan bıçık (V) sözcüğüyle ilgili olduğu söylenebilir. (krş. bilik VII)

2. cara (I) (Oğuz *Acıpayam –Dz.) (DS II, 859)

Derleme Sözlüğü'nde “dişi hayvanın üreme organı” için kullanılan **cara** sözcüğünün diğer anlamları *memeli hayvanların kızgınlık zamanlarında ve doğumları yaklaşınca dişilik organlarından akan sıvı* (Dişli *Bolvadin –Af.; *Eğridir köyleri. *Yalvaç, Yakaköy, *Gelendost, *Senirkent –İsp.; *Bucak –Brd.; *Alâeddin, *Acıpayam, İğdir *Çivril –Dz.; Hamzabali *Bozdoğan –Ay.; -Kü.; -Ng.; Eldirek *Fethiye –Mğ.); *dölyatağı, yavruyu saran zar, eş* (İğdecik –İsp.; Çuvallı *Kavak, *Yeşilova, Kızıllı *Bucak –Brd.; *Çivril –Dz.); *yavru* (Körküler, Sücüllü *Yalvaç –İsp.)’dur (DS II, 859). Sözcüğün cinsiyet organı anlamı bu anlamlara gelen cara sözcüğüyle ilgili olabilir.

3. çavan (DS II, 1093)

Derleme Sözlüğü'nde “inek, manda vb. hayvanların dişilik organı” olarak tanımlanan **çavan** sözcüğü, hayvanların erkeklik organı anlamına gelen çav sözcüğünün varyantları arasında verilmiştir. (bk. **çav**)

4. **çevt** (Tahtacı –İsp.) (DS II, 1152)

çevt sözcüğü *Derleme Sözlüğü*’nde “hayvanın dişilik organı” olarak tanımlanmıştır. Sözcük aynı veya benzer anlamlarda incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır. Cinsiyet organı anlamını sözlükte yer alan *palamut kabuğu* (Kemalpaşa –İz.; Hirmandı *Gülner, Çiftelinar, Gözne *Mersin, Yapıntı *Mut, Uzuncabur. *Silifke –İç.) anlamına gelen **çevt** (I) sözcüğünden kazanmış olabilir (DS II, 1152). Sözlükte bir de palamutla bağlantı kurabileceğimiz *çocuğun erkeklik organının ucu* anlamına gelen **pelit** (III) (İğneciler *Mudurnu –Bo.) sözcüğü yer almaktadır (DS V, 3426). **Pelit** sözcüğüne Güncel Türkçe Sözlük’te meşe palamudu anlamı verilmiştir (sozluk.gov.tr Erişim Tarihi: 20.09.2023). Bu veriler cinsiyet organlarıyla meşe palamudu arasında benzerlik ilişkisi kurulduğunu göstermektedir.

5. geyin (I) [geyn] (Başpınar *Tefenni –Brd.; Hacılar, *Eğirdir ve köyleri –İsp.; Bozan –Es.; Gökçesu, İğneciler *Mudurnu –Bo.; Peşman *Daday –Ks.; *Kurşunlu –Çkr.; *Ayaş –Ank.; –Nğ.; Gendiğin *Ilgın, Sarıvadi *Ermenek –Kn.; *Kadirli –Ada.; *Anamur –İç.)

[geyn]: (Başpınar *Tefenni –Brd.; *Çerkeş –Çkr.; Geriz –Sm.; Çukurköy *Mut, *Anamur –İç.) (DS III, 2016)

Derleme Sözlüğü’nde “geviş getiren hayvanların dişilik organı” olarak tanımlanan **geyin** sözcüğüne Eren aynı anlamı vermiş ve şu açıklamayı yapmıştır: “Eski kaynaklarda keyin olarak geçer. Eski Kıpçakçada keyin ‘döl yatağı’ olarak kullanılır. Kökünü bilmiyoruz. Ancak beyin, bıkın, boyun, burun, karın, yelin gibi –n ekiyle türetilmiş organ adlarına benzediği açıktır” (Eren, 1999: 155).

6. **giyin** (*Bor –Nğ.; Karacakılavuz –Tk.; Şumnu, Bulgaristan) (DS III, 2086)

Derleme Sözlüğü’nde “hayvanların dişilik organı” olarak tanımlanan **giyin** sözcüğü *geviş getiren hayvanların dişilik organı* anlamına gelen **geyin** (I) sözcüğünün bir varyantı olabilir. (bk. **geyin**)

7. **hüpçük** (-Ada.) (DS III, 2450)

Derleme Sözlüğü’nde “keçi, koyun vb. hayvanların dişilik organı” olarak tanımlanan **hüpçük** sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda aynı veya benzer anlamlarda yer almamaktadır.

8. şama (III) (Güneyce –Rz.) (DS V, 3742)

Derleme Sözlüğü’nde “sığırlarda dişilik organı” olarak tanımlanan **şama (III)** sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda aynı veya benzer anlamlarda yer almamaktadır. Şama sözcüğü *kibrit* (*Osmancık –Çr.; *Hafik, *Zara –Sv.; Ed.), *eski mumlu kibrit* (-Sv.), *şamdan* (-Sv.) *kibrit kabı* (*şama I*)(Çanılı *Ayaş –Ank.) *kokulu küçük kavun* [*şama (II)*](Çarşamba –Sm.; Harput –El.) anlamlarına da gelmektedir (DS V, 3742). Güncel Türkçe Sözlük’te ise *bal mumuna veya parafine batırılmış fitil* anlamı verilmiştir (sozluk.gov.tr Erişim Tarihi: 20.05.2023). Benzer şekilde bilik (VII) ve fink (II) sözcüklerinin fitil anlamında kullanılması fitil ve cinsiyet organları arasında bir ilişki olabileceğini düşündürmektedir. [bk. *bilik (VII)*, *fink (II)*]

9. şapşak (II) (-Ky.) (DS V, 3748)

Derleme Sözlüğü’nde “dişi hayvanın üreme organı” olarak tanımlanan **şapşak (II)** sözcüğü aynı veya benzer anlamlarda incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır. Sözcüğe *ağaçtan oyma tas, bardak* (Eğret –Af.; Sofular –Eğridir-Isp.; *Yeşilova köyleri –Brd., Geyve *Karacasu –Ay.; -İz.; -Mn. ilçeleri; Balya –Ba.; *Bayramiç, *Ezine –Çkl.; *Mudanya, *Mustafakemalpaşa –Brs.; *Alayunt –Kü.; *Gölpazarı, Pazarcık *Bozüyük –Bil.; Tokat –Es.; Aşağıdanaköy *Safranbolu –Zn.; *Taşköprü –Ks.; *Kuşunlu –Çkr.; *Boyabat –Sn.; *Alaçam, *Bafra –Sm.; -El.; *Kilis –az.; -Ur.; -Yz.; Faraşlı *Kalecik, *Keskin –Ank.; -Krş.; *Develi –Ky.; -Nş.; *Bor –Nğ.; -Kn. ve köyleri; İncekum *Silifke –İç.; Güzelen *Akseki –Ant.; *Bodrum –Mğ.; *Lüleburgaz –Krk.; Pirinççeşme *Malkara –Tk.), *bakır ya da teneke maşrapa*(Tokat –Es.; Gölçük, Akmeşe, Darıca *Gebze –Kc.; Gümüşhacıköy –Ama.; *Şekeroba, *Afşin –Mr.; *Kilis –Gaz.; *İpsala –Ed.), *her çeşit bardak*(Atlas *Sivrihisar –Es.; -İst.; -Tr.; Gözene *Akçadağ –Ml.; Sazlıca –Nğ.; Şükriye *Ceyhan, Sirkeli –Ada.; *Lüleburgaz –Krk.; Veliköy *Çorlu –Tk.), *çeşme önlerine, içinde su birikmesi için konulan taş ya da ağaç yalak*(Çandır, Mesudiye, Kayadibi *Görel, *Şebinkarahisar, Alışar –Gr.), *kepçe*(Tavlusun, Erkilet –Ky.), *ağzı geniş fiçi*(Balaç –Sm.), *huni*(Çatalağıl *Karacabey –Brs.), *sarımsak ezmekte kullanılan döveç*(Büyük Afşar –Ank.; *Misis –Ada.), *tahıl ölçeği*(*Terme –Sm.) [*şapşak (I)*] gibi anlamlar verilmiştir (DS V, 3747-3748). Sözcüğün temel anlamı ve cinsiyet organı arasındaki ilişki kase (II) ve haraba (II) sözcüklerine benzemektedir.

B. 2. Erkek Hayvanların Cinsiyet Organı İçin Kullanılan Adlar

1. çağ (X) (İğneciler *Mudurnu –Bo.) (DS II, 1033)

Derleme Sözlüğü’nde “kümes hayvanlarının erkeklik uzvu” olarak tanımlanan **çağ (X)** sözcüğü, aynı anlama gelen çav I sözcüğünün bir varyantı olabilir. (bk. *çav I*)

2. **doplur** (Çilehane *Reşadiye –To.) (DS II, 1563)

doplur sözcüğü *Derleme Sözlüğü*’nde “hayvanın erkeklik organı” olarak tanımlanmıştır. Sözcük incelenen kaynaklarda aynı veya benzer anlamlarda yer almamaktadır. Doplur sözcüğü fonetik benzerliği dolayısıyla *deve yavrusu* anlamına gelen *dopru* (Reşadiye –To.) (DS II, 1563) sözcüğüyle ilişkili olabilir.

3. **gālak (VII)** (*Merzifon ve köyleri –Ama.) (DS III, 1898)

“Erkek at ve eşeğin cinsiyet organı” için kullanılan **gālak (VII)** sözcüğü incelenen kaynaklarda aynı veya benzer anlamlarda yer almamaktadır. Galak sözcüğü ağızlarda 15 farklı anlamda kullanılmaktadır. Bunlar [*galak (I)*] *boynuz* (Kızılköy, Çığır *Dinar –Af.; Bulkaz *Çivril –Dz.; *Kırkağaç –Mn.; Savaştepe –Ba.; *Safranbolu –Zn.; *Bor –Ng.); *tezek yığını* [*galak (II)*] (–Kr; –Ezm.; Çıknis *Tercan –Ezc.; Aşudu *Darend –Ml.; *Şarkışla –Sv.); *zurnanın kalın başı* [*galak (III)*] (Koşmat –Es.; Dodurga *Artova –To.); *burun kemiği* [*galak (IV)*] (*Uluborlu –Isp.; Peşman *Daday –Ks.); *saçta yufka çevirmede kullanılan değnek* [*galak (V)*] (–Brs.); *zayıf, bitkin davar (için)* [*galak (VI)*] (Kesme *Divriği –Sv.); *şapka siperliği* [*galak (VII)*] (Sücutlü *Yalvaç, Bağılı, Gelendost *Şarkıkaraağaç –Isp.); *çene altı gerdan* [*galak (IX)*] (Uğurlu *Ermenek –Kn.; Çavuşköy *Babaeski –Kr.); *ihtiyar kadın* [*galak (X)*] (Sarmaşık *Fatsa –Or.); *türlü oyunlarda kazanılan sayı* [*galak (XI)*] (*Merkez ilçesi ve köyleri –Or.); *kilit* [*galak (XII)*] (–Md.); *kibir* [*galak (XIII)*] (*Gerede –Bo.; *Safranbolu –Zn.); *görünüş, üst baş* [*galak (XIV)*] (Taraş *Acıpayam –Dz.); *süzgeç* [*galak (XV)*] (–Sm.)‘tir (DS III, 1897, 1898). gālak (VII) sözcüğü cinsiyet organı anlamını galak (III) sözcüğünün bir varyantı olduğunu düşündüğümüz, yaş olan söğüt kabuğunu dolayarak yapılan zurna anlamına gelen galah (II) (Kızılköy –To.) sözcüğünden kazanmış argo bir sözcük olabilir (DS III, 1897). Aktunç’un (1998: 318) *erkeklik organı, penis* anlamını verdiği zurna sözcüğüne argo sözcükler arasında yer vermesi bu ihtimali güçlendirmektedir.

4. **maya (II)** (*İğdır –Kr.) (DS VI-Ek, 4590)

“Davarların erkeklik organı” için kullanılan **maya (II)** sözcüğüne *Derleme Sözlüğü*’nde *iyi cins, dişi deve* (Afşar, Pazarören *Pınarbaşı –Ky.; *Mut –İç.); *yük taşıma durumuna gelmiş deve* (Kepez –Çkl.); *dişi eşek* (Afşar, Pazarören *Pınarbaşı –Ky.) anlamları verilmiştir. *Güncel Türkçe Sözlük*’te maya sözcüğüne Farsça mâye sözcüğü kaynak gösterilmiş ve sözcük *bazı besinlerin yapımında mayalanmayı sağlamak için kullanılan madde, ferment* olarak tanımlanmıştır.

Sözcüğün ayrı bir madde başında verilen diğer anlamı ise *damızlık dişi hayvandır* (sozluk.gov.tr Erişim tarihi: 10.02.2023). *Güncel Türkçe Sözlük*'te cinsiyet organı anlamı verilen maya (II) sözcüğünün tanımında geçen, maya anlamına gelen damızlık ifadesinden yola çıkarak sözcüğün Farsça mâye sözcüğüne dayandığını söyleyebiliriz. Bu durumda sözcük damızlık hayvanlar için kullanılır duruma gelmiş ve üreme işlevini ifade etmek için cinsiyet organı adı olarak kullanılmış olabilir. Dişi deve ve dişi eşek anlamlarıyla cinsiyet organı anlamının aynı madde başında verilmesi de bunu göstermektedir.

5. meçikli (II) (-Brd.) (DS IV, 3149)

Derleme Sözlüğü'nde "eşeğin erkeklik organı" için kullanılan **meçikli** sözcüğüne Tietze (2016: IV-174) meçik şeklinde yer vermiş ve *erkeklik uzvu* anlamını vermiştir. Meçikli sözcüğü bir diğer madde başında [*meçikli (I)*] *uğursuz (kimse)*^(-Brd.) olarak tanımlanmıştır. Sözcük cinsiyet organı anlamını uğursuz anlamından kazanmış bir örtmece olabilir. (krş. *meret III*)

B. 3. Dişi ve Erkek Ayrımı Belirtilmeyen Hayvanların Cinsiyet Organı İçin Kullanılan Adlar

1. çav (I) [**cav (I)**, **çavan -1**, **çavgın (II)**, **çavın (II)**, **çavır (III)**, **çavun (I)**] (*Eşme –Uş.; Gelegermi *Yalvaç –İsp.; *Sarayköy, Kösten, Honoz –Dz.; -Ay.; -İz.; *Biga –Çkr.; Orhanı *Orhaneli, *İnegöl –Brs.; Alayunt –Kü.; Hortu *Sivrihisar, Bozan, -Es.; Çatalca –İst.; Peşman *Daday –Ks.; *Kurşunlu –Çkl.; *Kargı –Çr. *Vezirköprü –Sm.; -Ama.; -Gr.; Bayburt *Sarıkamış –Kr.; *Refahiye –Ezc.; -Vn.; Kemaliye –Ml.; Lohan. *Kilis –Gaz.; Taşoluk *Göksun –Mr.; Palha *Divriği –Sv.; -Yz.; Gürcü *Kızılcahamam, Solakuşağı *Şereflikoçhisar –Ank.; -Krş.; *Bünyan, *İncesu, *Pınarbaşı –Ky.; *Akşehir, *Ermenek –Kn.; -Ada.; *Mut –İç.; Çimi *Akseki –Ant.; Çavuşköy *Babaeski –Krk.; Kumbağ, Karacakılavuz –Tk.; Şumnu, Bulgaristan)

[**çavan -1**]: (Danışman *Fatsa –Or.; *Posof, *Ardahan –Kr.; Refahiye –Ezc.)

[**çavgın (II)**]: (Genezin –Krş.; *Kaş –Ant.; Yerkesik –Mğ.)

[**çavın (II)**]: (Yapıntı *Mut –İç.; -Ant.; *Beyşehir –Kn.)

[**çavır (III)**]: (*Bor –Nğ.)

[**çavun (I)**]: (Akhisar, Manyan *Karaman –Kn.; -İç.; *Akseki –Ant.) (DS II, 1093)

Derleme Sözlüğü'nde "hayvanların erkeklik organı" olarak tanımlanan **çav (I)** sözcüğü ve varyantları Eski Türkçe çağ sözcüğüne dayanıyor olabilir. çağ sözcüğü, Eski Türkçede *kamçı vb. şeylerin püskülü* anlamına gelmektedir⁶ (Ercilasun, Akkoyunlu, 2011: 293). çav (I) sözcüğü, cinsiyet organı anlamını kamçı vb. şeylerin püskülü anlamından kazanmış, argo bir sözcük olmalıdır. Sözcük Güncel Türkçe Sözlük'te *at, eşek vb. hayvanların erkeklik organı*; Tarama Sözlüğü'nde ise *insan ve at, eşek, sığır gibi hayvanların erkeklik aleti* olarak tanımlanmıştır (sozluk.gov.tr Erişim tarihi: 10.02.2023).

2. terlik (II) (-Gaz.; -Nğ.) (DS V, 3895)

Derleme Sözlüğü'nde "koyun keçi vb. hayvanların üreme organı" olarak tanımlanan **terlik (II)** sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda aynı veya benzer anlamlarda yer almamaktadır. Sözcük boru anlamıyla açıkladığımız, erkeklik organı anlamına gelen terdek^(-Gaz.) sözcüğüyle ilişkili olabilir. (bk. **terdek**)

⁶ Kaşgarlı kelimelerin g'li ve w'li varyantlarından sık sık bahsetmektedir. Bu da şüphesiz bir varyanttır. Nitekim Anadolu ağızlarında da her iki varyant vardır: çav ~ çavan ~ çavgın ~ çavın I "hayvanların erkeklik organı" çağ X "1. kümes hayvanlarının erkekli uzvu, 2. erkek danaların erkeklik organının üzerini örten tüylü deri" (DS) (Ercilasun, Akkoyunlu, 2011: 293).

C. İNSAN VE HAYVANLARIN CİNSİYET ORGANLARI İÇİN ORTAK KULLANILAN ERKEK CİNSİYET ORGANI ADLARI

1. malafat (-Brs.) (DS IV, 3109)

Nişanyan *Derleme Sözlüğü*'nde “erkeklik organı ve erkek hayvanın cinsiyet organı” olarak tanımlanan **malafat** sözcüğünün İtalyanca *maglio* (di) *fattura* ‘torna çekici’ sözcüğünden alıntı olduğunu belirtmiştir. Nişanyan’ın Ekşi Sözlük’ü kaynak gösterdiği şu tanım sözcük için açıklayıcıdır: *kılıfın içine giren her şey. freze tezgahında kılıfın içine girip çıkan parça, mil. çağrışımı oldukça zengin bir sözcüktür; motorda piston, ağızda sigara; erkek cinsel organını ifade etmek için kullanılırsa da, skalada zekerden bir boy büyüğü, eşeğinkine yakın büyüklükte olanlar için kullanılmalıdır* (nisanyansozluk.com/kelime/malafat Erişim Tarihi: 26.04.2023). Devellioğlu (1980: 174) ve Aktunç (1998: 337) malafat sözcüğünün bir benzeri olan, *erkeklik organı* anlamını verdikleri malafa sözcüğüne argo sözlüklerinde yer vermişlerdir. Sözcük anlamını torna çekici anlamına gelen malafa sözcüğünden kazanmış argo bir sözcük olmalıdır.

D. TÜRÜN BELİRTİLMEDİĞİ DİŞİ CİNSİYET ORGANI İÇİN KULLANILAN ADLAR

1. acuk (III) (-Ks.) (DS I, 55)

Derleme Sözlüğü'nde "dişilik organı" olarak tanımlanan **acuk (III)** sözcüğü aynı veya benzer anlamlarda incelenen kaynaklarda yer almamaktadır. Sözcük, ölçünlü Türkçedeki açık sözcüğünün temel anlamı *açılmış, kapalı olmayan, kapalı karşıtıyla* ilişkilendirilebilir (sozluk.gov.tr Erişim Tarihi: 10.02.2023). Açık sözcüğü Eski Türkçede açuk biçiminde, acuk (III) sözcüğüne fonetik olarak yakın bir biçimde görülmektedir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2011: 31). Kadın cinsiyet organının anatomik yapısı ve sözlükte yer alan kızlığı bozulmuş anlamındaki *açık (IV)* (*Bor -Nğ.) sözcüğü, acuk (III) sözcüğünün açık sözcüğüyle ilişkili olduğu yönündeki düşüncemizi desteklemektedir. Bu durumda, kadın cinsiyet organının bir özelliğini ifade eden, sıfat kategorisindeki acuk (III) sözcüğünün, cinsiyet organını karşılar duruma geldiğini söyleyebiliriz.

2. bıdık (IX) (*Bor -Nğ.) (DS I, 659)

bıdık sözcüğü *Derleme Sözlüğü*'nde *bızır* yani klitoris anlamında geçmektedir. Sözcük kadınların cinsiyet organı anlamına gelen bıdık sözcüğünün bir varyantı olabilir. Güncel Türkçe Sözlükte sözcük kısa ve tıknaz olarak tanımlanmıştır. Tietze de (2016: I-685) bıdık sözcüğüne aynı anlamı vermiş ve ufak çocuk anlamına gelen bızdık (2016: I-690) sözcüğünde olduğu gibi Ermenice *bzdig* sözcüğünden türediğini belirtmiştir. Gülensoy (2007: 140) ise sözcüğü Eski Türkçe *butık 'küçük testi, boduç'* sözcüğüne dayandırmıştır. kase, haraba ve şapşak sözcüklerinin anlamları da buna benzerdir. Diğer yandan Gülensoy'un *Derleme Sözlüğü*'nü kaynak göstererek verdiği, küçük anlamına gelen şu sözcüklerin cinsiyet organı adlarıyla olan benzerliği dikkat çekmektedir: *bıdık, bıdıl, bıdılıç, bıdılık, bıdılış, bıdırık, bıdış, bıdik, bıdılik, bılık, bızdık, bidiş, bittik, bidi, badi, badak* (Gülensoy, 2007: 140). bıdık (IX) ve daha önce ele aldığımız bızdık (II) sözcüklerinin cinsiyet organı anlamlarının küçük anlamına gelen bıdık ve bızdık sözcükleriyle ilgili olduğunu söyleyebiliriz. [bk. **bızdık (II)**]

3. bitik (IV) (Ersis *Yusufeli -Ar.) (DS I, 711)

bitik (IV) sözcüğü *Derleme Sözlüğü*'nde "ferç" olarak tanımlanmıştır. Tietze (2016: 690) kadının cinsiyet organı anlamını verdiği bitik sözcüğünü bıdık maddesinde incelemiş ve

büt- fiil köküyle açıklamıştır. Sözcüğün bıtık sözcüğünün ünlü seslerinin ön damaksıllaşmış varyantı olup bıt yansıma köküne dayandığı da düşünülebilir. (bk. *bıtık*)

4. **guccu** (Çilehane *Reşadiye –To.) (DS III, 2186)

Derleme Sözlüğü’nde “dişilik organı” olarak tanımlanan **guccu** sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır.

5. **mışga** (Aptallar *Silifke –İç.) (DS IV, 3193)

Derleme Sözlüğü’nde “dişi canlılarda üreme organının dış kısmı, ferç” olarak tanımlanan **mışga** sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır. mışga sözcüğüne fonetik olarak benzer bir diğer sözcük mışka^(*Çarşamba –Sm.) ise *yaz armudu* anlamına gelmektedir (DS IV, 3193) ve mışga sözcüğüyle ilgili görünmemektedir

6. **çilik (IV)** [**cilik (III)**, **cillik (III)**, **çillik (III)**] (Yukarıdirek *Şarkîkaraağaç –İsp.; Tokat, Bozan *Merkez ilçesi –Es.; *Merkez ilçesi –Çr.; Kavak *Çarşamba –Sm.; *Merzifon ve köyleri –Ama.; Karakuş bucağı köyleri *Ünye, Danışman *Fatsa –Or.; Düzköy *Keşap, *Tirebolu –Gr.; Uluşiran *Şiran –Gm.; *Refahiye, *Kemaliye –Ezc.; *Gemerek, *Sarkışla –Sv.; *Yerköy –Yz.; *Pınarbaşı –Ky.; Bahçeli *Bor –Ng.; *Kadirli –Ada.; Aslanköy *Mersin –İç.; Limasol –Kıbrıs)

[cılık (III)]: (Taşköprü –Ks.; *Zile –To.)

[cillik (III)]: (Aşağıkaya *Tosya –Ks.; *Kurşunlu –Çkr.; Palha *Divriği –Sv.; Çanlılı *Ayaş –Ank.)

[çillik (III)]: (*Erciş –Vn.; -Bt.; -Dy.; -Ur.; -Gaz.; *Afşin *Elbistan –Mr.; *Antakya, Hisarcık, Yayladağı, Amik ovası Türkmenleri *Reyhanlı –Hat.; Çayırılı *Haymana, Solakuşağı *Şereflikoçhisar –Ank.; -Ada.) (DS II, 1218)

“Dişilik organı” için kullanılan **çilik (IV)** sözcüğü aynı veya benzer anlamlarda incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır. Sözcük *Dîvânu Lüğâti’t-Türk*’te ikileme biçiminde (çilik çilik) geçmektedir ve sözcüğe *keçi çağrılırken söylenir* açıklaması yapılmıştır (Ercilasun, Akkoyunlu, 2011: 167). *Derleme Sözlüğü*’nde verilen bir diğer sözcük *cili*^{(*Alanya –}

Ant.) biçiminde, *piliç ve yeni doğmuş keçi yavrusu* anlamında geçmektedir (DS II, 966). Cinsiyet organı adı olan çilik sözcüğünün, çilik yansıma adıyla ilgili olduğunu söyleyebiliriz.

7. ten (-Çr.) (Uluşiran *Şiran –Gm.) (DS VI-Ek, 4752) (-Ezm) (sozluk.gov.tr)

ten sözcüğü *Derleme Sözlüğü*'nde “kadının üreme organı ve sığırlarda dişilik organı” olarak tanımlanmıştır. Sözcüğün aynı veya benzer anlamları incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır. *Güncel Türkçe Sözlük*'te *insan vücudunun dış yüzü, cilt; vücut* anlamları verilen sözcük (sozluk.gov.tr), *Derleme Sözlüğü*'nde *vücut [ten (V)]* (-Tr.; Vazıldan *Divriği –Sv.; *Ermenek –Kn.) anlamında yer almaktadır (DS V 3879). Sözcüğün vücut anlamından yola çıkarak üreme organı anlamıyla arasında bir genel özel ilişkisinden söz edebiliriz. Ten sözcüğü *Derleme Sözlüğü*'nde *nem* (-Tr.; -Gm.; Güneyce –Rz.; Bulanık, İrişli, Bayburt *Sarıkamış –Kr.; *Arhavi, *Hopa –Ar.; -Ezm. ve köyleri; -Ezc.; *Erciş –Vn.; *Ağın –El.; Hacılyas *Koyulhisar –Sv.) *ve çiy* (Gökköy *Reşadiye –To.; Erkinis *Yusufeli –Ar.; Ağrakos *Suşehri –Sv.) *[(ten (I)]* anlamlarında da geçmektedir. (DS V, 3878-3879). Kadın cinsiyet organının *sıcak ve nemli ortamından* (Dilek ve Saral, 2017: 28) dolayı ten sözcüğünün cinsiyet organı anlamını nem ve çiy anlamlarıyla da ilişkilendirebiliriz.

E. TÜRÜN BELİRTİLMEDİĞİ ERKEK CİNSİYET ORGANI İÇİN KULLANILAN ADLAR

1. avdır (-Or.) (DS I, 379)

“Erkeklik organı” için kullanılan **avdır** sözcüğü, incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır. Sözcük Karadeniz Bölgesi’nde aynı anlamda kullanılan **ander** (II) sözcüğünün **andır** varyantına fonetik olarak benzemektedir. Bundan yola çıkarak **avdır** sözcüğünün, **ander** sözcüğünün bir varyantı olduğunu söyleyebiliriz. (bk. **ander**)

2. baba (III) (Ba.; -Çr.) (DS I, 447)

Baba (III) *Derleme Sözlüğü*’nde “erkeklik organı” olarak tanımlanmıştır. Sözcüğe aynı madde başında verilen başka bir tanım ise *erkek hindidir* (Tepe *Seben –Bo.; -Nğ.). Bu iki tanımın aynı madde başında bilinçli olarak verildiği kabul edilirse hindi ve erkeklik organı arasında bir ilişki kurulabilir. (krş. **bilik**)

Tietze (2016: I-534) aynı anlamı verdiği **baba** sözcüğünün argo olduğunu ve Franz Steinherr’in sözcüğü ‘sırık, kazık’ anlamına bağladığını belirtmiştir. Güncel Türkçe Sözlükte **baba** sözcüğüne yapılan 3, 4, 13 ve 14. tanımlar sırasıyla şöyledir: *Kazılarda çıkarılan toprağın miktarını hesaplayabilmek için yer yer bırakılan toprak dikme; Çatı mertegi; Gemi veya iskelede halatın takıldığı yuvarlak başlı iri demir, ağaç veya beton dikme; Bir merdivende, tırabzanın sahanlıkla birleştiği yerde bulunan dikey öge. Derleme Sözlüğü*’nde **baba** (I) sözcüğü de çatılarda, makas ağaçlarının birer ucunun çivilendiği, iki metre kadar uzunlukta ve tam ortasında bulunan kalın dire, omurga direği (İlyas *Keçiborlu –İsp.; *Sarayköy köyleri –Dz.; Alamut *Bozdoğan –Ay.; Tepeköy *Torbalı –İz.; *Alaşehir ve köyleri, Muradiye –Mn.; Yeniköy –Ba.; Evreşe *Gelibolu, *Ayvacık –Çkl.; *Mudanya –Brs.; *Emet –Kü.; Bozan –Es.; *Kandıra –Kc.; Tepe, Seben –Bo.; *Kurşunlu, Saray –Çkr.; Ulubey –Or.; *Kangal ve köyleri –Sv.; ÇAnıllı *Ayaş –Ank.; Çukurbağ, *Ermenek-Kn.; -Nğ.; *Mut ve köyleri –İç.), *iskele, motor ve kayıklarda zincir, halat bağlanan kalın ve kısa kütük, taş veya demir yuvak* (Muradiye –Mn.; *Kandıra –Kc.; -Sn.; -Sm.; Düzköy *Keşap –Gr.; Gare *Pazar –Rz.; -Nğ.; Marmaris –Mğ.), *meyve fidanlarına destek için konulan ağaç direk* (*Sarayköy köyleri –Dz.), *tırabzan başlığı* (Aydınlı *Gebze –Kc.; -Sm.; -Gaz.) gibi benzer anlamlarda kullanılmaktadır. Bu bilgilerden yola çıkarak **direk**, **kazık**, **sırık** gibi anlamlara gelen **baba** sözcüğünün erkeklik organı için kullanıldığı söylenebilir.

Devellioğlu (1980: 62) ve Aktunç (1998: 50) argo sözlüklerinde **baba** sözcüğünü *erkeklik organı* olarak tanımlamışlardır. **Baba** sözcüğünün erkeklik organını ifade etmesini

temel anlamından yola çıkarak açıklamak da mümkündür. Bu durumda sözlüksel cinsiyeti eril olan baba sözcüğü argoda erkeklik organına karşılık gelmektedir. [krş. **dudu (IV)**]

3. **çam çivisi** (*Bor –Nğ.) (DS II, 1064)

çam çivisi ifadesi *Derleme Sözlüğü*’nde “erkeklik organı” olarak tanımlanmıştır. İncelediğimiz kaynaklarda bu ifade aynı veya benzer anlamlarda yer almamaktadır. Aktunç (1998: 81) çivi sözcüğüne argo sözlüğünde erkeklik organı, penis anlamında yer vermiştir. Bundan yola çıkarak çam çivisi ifadesinin de çivi gibi argo bir ifade olduğunu söyleyebiliriz.

4. **gagal (III)** (-Or.) (DS III, 1892)

Derleme Sözlüğü’nde “erkeklik organı” olarak tanımlanan **gagal (III)** sözcüğüne diğer madde başlarında *yeşil kabuğundan çıkarılmış ceviz [gagal (I)]*^(-Sn.) ve *göz bebeği [gagal (II)]*^(*Şavşat –Ar.) anlamları verilmiştir (DS III, 1892). Bu sözcükler cinsiyet organı anlamına gelen **gagal (III)** sözcüğüyle ilgili görünmemektedir. Tietze (2016: IV, 51) *Derleme Sözlüğü*’nü kaynak gösterdiği **gagal** sözcüğünü *kagart, kakart, gakart, gaga ve gagaç* sözcükleriyle birlikte aynı madde başında ele almış ve *gaga; uzun, çıkıntılı burun; uzun burunlu kimse* olarak tanımlamıştır. Sözcüğün Ermenice *kakar* ‘horoz ibiği’ sözcüğüne dayandığını belirtmiştir. Sözcük, cinsiyet organı anlamını *gaga*, *burun* gibi anlamlara gelen **gagal** sözcüğünden kazanmış olabilir.

5. **haymur** (Çepniler –Ba.) (DS III, 2320)

Derleme Sözlüğü’nde “erkeklik organı” olarak tanımlanan **haymur** sözcüğü incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır.

6. **malaka (III)** (Darıveren *Acıpayam –Dz.) (DS IV, 3110)

malaka (III) sözcüğüne *Derleme Sözlüğü*’nde “erkeklik organı” anlamı verilmiştir. İncelediğimiz kaynaklarda yer almayan **malaka** sözcüğünün *Derleme Sözlüğü*’nde verilen diğer anlamları *karşılıksız, parasız ve emeksiz elde edilen* (Büyükkabaca, *Uluborlu –Isp.; Güney *Yeşilova –Brd.; Kızılhisar, Darıveren *Acıpayam –Dz.; Çandarlı *Bergama –İz.; Dombaylı *Salihli, *Alaşehir –Mn.; *Susurluk –Ba.; Uluşiran *Şiran –Gm.; -Ky.; Kocayatak *Serik, Çomaklı *Korkuteli –Ant.); *kelepir* (-İz.; -Ky.); *yağma [malaka (I)]*^{(Söğüt *Honaz –Dz.; Halıköy}

*Ödemiş, *Tire –İz.), *oyun, düzen [malaka (II)]* (Sürez *Bozdoğan –Ay.)’dir. (DS IV, 3110). Malaka (III) sözcüğünün cinsiyet organı anlamı malaka (I) ve (II) sözcükleriyle ilişkili olabilir.

7. meret (III) (İğneciler *Mudurnu –Bo.; *Afşin –Mr.; Çepni *Gemerek –Sv.; -Kıbrıs) (DS IV, 3169)

meret (III) (-Çr.; Sarıveliler *Ermenek –Kn.) (DS VI-Ek, 4594)

İncelediğimiz kaynaklarda cinsiyet organı anlamında yer almayan **meret (III)** sözcüğü *Derleme Sözlüğü*’nde “erkeklik organı” olarak tanımlanmıştır. Sözcük, *iş bitirmeyen*)^(Ovacık *Tavas –Dz.), *uğursuz, hayırsız* (Çığrı *Dinar –Af.; Kumdanlı *Yalvaç –İsp.; Çerçin –Brd.; Çardak, Oğuz *Acıpayam, Kösten, Söğüt, Honaz, Çöplü *Çivril –Dz.; *Bozdoğan –Ay.; *Alaşehir –Mn.; Yeniköy –Ba.; *Mudanya çevresi –Brs.; Sarıkavak –Es.; Kandıra –Kc.; Akyazı çevresi –Sk.; *Ereğ- li –Zn.; Peşman Daday –Ks.; –Sm.; Merzifon köyleri –Ama.; Karkıncık Artova –To.; Bağlıca, Akarsu Ardanuç –Ar.; İrişli, Bayburt *Sarıkamış, Selim-Kr.; *Ni- zip –Gaz.; Afşin –Mr.; Reyhanlı ve Amik Ovası Türkmenleri Reyhanlı, *Antakya –Hat.; Telin *Gürün, *Şarkışla ve çevresi –Sv.; Bahçeli Bor –Ng.; Ermenek –Kn.; Erenyaka *Akseki, Çomaklı Korkuteli –Ant.; Saray –Tk.), *kötü, işe yaramaz* (*Düzce –Bo.; Vazıldan Divriği, Gürün –Sv.; *Bor –Ng.; Ermenek –Kn.), *bilgiçlik taslayan* (Kavak Yeşilova –Brd.), *baş belâsı* (İğneciler Mudurnu –Bo.), *inatçı, ters* (*Bolvadin –Af.; –Brd.; Cardak, Oğuz Acıpayam –Dz.; Yeniköy –Ba.; *Mudanya çevresi –Brs.; Bor –Ng.; –Gaz.), *piç* (*Gelendost –İsp.; Bahçeli Bor –Ng.), *zayıf, hastalıklı* (*Mudanya çevresi –Brs.; –Gaz.; Söfker Suşehri –Sv.) [meret (I)]; *Çok kocaman, iriyarı, azman (insan, hayvan ve eşya için)* (*Eğridir köyleri, *Sütçüler köyleri, *Uluborlu –İsp.; *Bozdoğan –Ay.; –Mn. ve çevresi; *Mudanya –Brs.; *Merzifon köyleri –Ama.; –Gaz.; *Bor–Ng.; –Milas –Mğ.) [meret (II)]; *eski, yıpranmış* (Aliğa –İz.; *Afşin –Mr.; –Gaz.; *Mudanya çevresi –Brs.) [meret (IV)]; *ölünün ardından kalan mal, sahipsiz mal* (*Mudanya, *Gemlik –Brs.; Sakarlı *Terme –Sm.; –Gaz.; *Afşin –Mr.; Afşar köyleri *Pınarbaşı –Ky.) [meret (V)] gibi farklı anlamlarda geçmektedir (DS IV, 3160, 3170) ve sözcüğün anlamları genellikle olumsuz çağrışımlara neden olmaktadır. Arapça marid sözcüğünden kaynaklanan meret sözcüğü Güncel Türkçe Sözlükte *sıkıntı veren, hoşlanılmayan şeyler veya kimseler için kullanılan sövgü sözü; uğursuz* olarak tanımlanmıştır (sozluk.gov.tr Erişim Tarihi: 10.02.2023). Gemalmaz (1973: 328) Erzurum ili ağızları üzerine yaptığı doktora çalışmasında merat biçiminde yer verdiği sözcüğü *meret, şey, nesne* sözcükleriyle tanımlamıştır. Sözcüğün cinsiyet organı için kullanılan örtmece bir sözcük olduğunu söyleyebiliriz.

8. şingirdak (II) (-Sm.) (DS V, 3771)

Derleme Sözlüğü'nde "erkeklik organı" olarak tanımlanan **şingirdak (II)** sözcüğü aynı veya benzer anlamlarda incelediğimiz kaynaklarda yer almamaktadır. Sözcük *Derleme Sözlüğü*'nde *sallanınca ses çıkartan içine taş ya da benzeri sert nesneler konulmuş çocuk oyuncağı [şingirdak (I)]* ^(-Bil; -Sm.) anlamında da geçmektedir (DS V, 3771). Güncel Türkçe Sözlük'te *küçük çan; içindeki tanelerin hareketiyle ses çıkaran metal nesne, çingirdak; çocuk oyuncağı olarak kullanılan saplı bir çingirak türü* anlamları verilen çingirak sözcüğünün bir varyantı olabilir. Tietze (2016: VII-603) şingirdak sözcüğünün şingirt ses taklidinden türediğini belirtmiş ve *sallanınca ses çıkaran oyuncak* olarak tanımlamıştır. Şingirdak (II) sözcüğünün cinsiyet organı anlamını, oyuncak anlamından kazanmış argo bir sözcük olduğunu söyleyebiliriz.

9. zagun (Çiftapınar *Mersin -İç.) (DS VI, 4343)

zagun sözcüğü *Derleme Sözlüğü*'nde "erkeklik organı" olarak tanımlanmıştır. İncelediğimiz kaynaklarda yer almayan bu sözcüğe *Derleme Sözlüğü*'nde bir diğer madde başında *işkence* ^(-Or.) anlamı verilmiştir (sozluk.gov.tr Erişim Tarihi: 03.03.2023). Sözcüğün erkeklik organı ve işkence anlamları birbiriyle ilgili görünmemektedir.

F. TÜR VE CİNSİYETİN BELİRTİLMEDİĞİ CİNSİYET ORGANI ADLARI

1. bızdık (II) (Uluşiran *Şiran -Gm.) (DS I 674)

Derleme Sözlüğü'nde ikinci anlamı “cinsiyet organı” olarak verilen **bızdık (II)** sözcüğünün birinci anlamı *kuyruk sokumu, anüs* ^(-Gm.) olarak verilmiştir (DS I, 833). Sözcük Güncel Türkçe sözlükte ufak çocuk anlamında geçmektedir (sozluk.gov.tr Erişim Tarihi: 03.03.2023). İncelenen diğer kaynaklarda da çocuk; kalaycılıkta kap silen (Tietze 2016: I-690), küçük; çocuk (Eren 1999: 52), ufak çocuk (Gülensoy, 2007: 143) gibi benzer anlamlarda geçmekte olup Tietze ve Eren sözcüğün Ermenice olduğu belirtilmişlerdir. Gülensoy (2007: 143) ise sözcüğün Ermeniceden alınmadığını bıtık sözcüğünde -z- türemesiyle oluştuğunu belirtir. Sözcüğün çocuk anlamına gelen bızdık sözcüğüyle ilgili olup olmadığı bilmemekle birlikte aynı madde başında verilmelerine dayanarak kuyruk sokumu, anüs anlamına gelen bızdık sözcüğüyle ilgili olduğunu söyleyebiliriz.

2. bibi (III) [bibiş] (-Ba.; *Boyabat -Sn.; Kadıköy *Saray -Tk.)

[bibiş]: (*Akhisar -Mn.) (DS I, 678)

bibi (III) sözcüğüne *Derleme Sözlüğü*'nde “çocuk dilinde cinsiyet organı” olarak tanımlanmıştır. Tietze (2016: I-693) pipi sözcüğüyle aynı madde başında değerlendirdiği bu sözcüğe aynı anlamı vermiştir. Tietze'nin bibi ve pipi sözcüklerini aynı madde başında vermesine dayanarak bibi (III) sözcüğünün, Güncel Türkçe Sözlükte *çocuk dilinde erkeklik organı* olarak tanımlanan pipi sözcüğünün bir varyantı olduğunu söyleyebiliriz (sozluk.gov.tr Erişim tarihi: 10.02.2023). Nişanyan pipi sözcüğünün çocuk dilinden türetildiğini söyleyerek aynı anlama gelen Fransızca pipi sözcüğüyle karşılaştırmış ve Türkçe biçimin Fransızcadan bağımsız olarak çocuk dilinden türetilmiş olmasının muhtemel olduğunu belirtmiştir (nisanyansozluk.com/kelime/pipi Erişim Tarihi: 10.02.2023).

Bibi (III) sözcüğünün *hindi* (*Sivaslı, Gökçeköy, *Eşme -Uş.; Deregümü, Çünür *Eğridir, Yarıkkaya, Sücüllü *Yalvaç -İsp.; Karamanlı, Başpınar, Tefenni, Kestel, Çerçin, Ürkütlü, Kuşbaba *Bucak -Brd.; İsabey, Dedeköyü *Çal, Kozan, Hama *Çivril -Dz.; -Ay.; İsmetiye -Brs.; Demirkapı *Susurluk -Ba.; *Simav -Kü. *Beşiktaş, *Çatalca, -İst.; -İç.; -Mğ.; -Ed.; -Krk.) *civciv* (Çeltekin *Yeşilova -Brd.; Falaka *Bayındır -İz.; Yenice *Emet -Kü.) *küçük yavru* ^(-Ed.) gibi anlamlara gelen bibi (II) ve *çocuk, bebek* ^(*Kelkit -Gm.; *Maçka -Tr.) anlamlarına gelen bibi (IV) sözcükleriyle ilgili olduğunu söyleyebiliriz (DS I, 678).

TARTIŞMA

Daha önce *Derleme Sözlüğü*'nden bitki, hayvan, araç-gereç vs. adlarının derlendiği tezler hazırlanmıştır. *Derleme Sözlüğü* zengin bir söz varlığını kapsadığı için tematik veriler elde etmeyi kolaylaştırmaktadır. Fakat cinsiyet organı adları bitki, hayvan, organ adları gibi gruplara nazaran özellikle sosyolingüistik açıdan hassas bir alandır. Buna rağmen *Derleme Sözlüğü* bize tahmin ettiğimizden daha fazla veri sağlamıştır. Tüm verileri elde etmeden önce kadın cinsiyet organı adlarıyla erkek cinsiyet organı adları arasında sayıca belirgin bir fark olacağı düşünülebilir. Bunun sebebi dilde erkek çocuk cinsiyet organı için çok yaygın kullanılan pipi sözcüğü gibi bir sözcüğün kız çocuk cinsiyet organı için yer almamasıdır. Öztürk ve Gök (2021: 409, 410) *Erken Çocukluk Dönemine Ait Resimli Çocuk Kitaplarında Cinsel Eğitim Unsurlarının İncelenmesi* adlı çalışmalarında inceledikleri çocuk kitaplarında cinsel organların hangi adlarla geçtiği de yer almaktadır. Bu çalışmada *incelenen 30 kitaptan sadece 4'ünde cinsel organ adına rastlanmış bunların da 2'sinde cinsel organların anatomik adlarına yer verilmiş, birinde de hem anatomik hem de takma adlar birlikte kullanılmıştır* (Öztürk ve Gök, 2021: 409, 410). Sözü geçen anatomik adlar **vajina** ve **penis**; takma adlar **kuku** ve **pipi**dir. Kız çocuk cinsiyet organı adı olarak kullanılan kuku sözcüğü **pipi** sözcüğü kadar yaygın değildir. Bu konuda toplumsal cinsiyet dinamiklerinin rol oynadığını söyleyebiliriz. İlkaracan ve Seral'ın (2011: 203) yaptığı *Kadının İnsan Hakkı Olarak Cinsel Haz: Türkiye'deki Bir Taban Eğitiminden Deneyimler* adlı çalışmalarında söyledikleri de düşüncelerimizi desteklemektedir: "...Örneğin, bu çalışmanın Türkiye'de hiç farklılık göstermeyen bir sonucu, katılımcıların, kadın cinsel organları için Türkçede yerleşmiş adların olmadığını ve olan adların da, çoğunlukla erkekler tarafından küfür olarak kullanıldıklarından, aşağılayıcı anlamlar taşıdıklarını keşfetmesidir. Bu yolla katılımcılar, kadın olarak, cinsellik konusunda konuşmalarını daha da zorlaştıran bir durumu, bu konuda ortak bir dilden bile nasıl yoksun bırakılmış olduklarını fark ederler." Böyle bir durumda *Derleme Sözlüğü*'nden elde edeceğimiz verinin de bu konuda anlamlı sonuçlar vereceği yönünde bir beklentimiz vardı: Kadın cinsiyet organı adlarının mahremiyet nedeniyle dillendirilememesi ve bu nedenle erkek cinsiyet organı adlarının sayıca daha fazla olması. İkinci bir beklentimiz ise kadın cinsiyet organı adlarının yaygınlık kazanamaması ve her bölgede farklı bir sözcüğün cinsiyet organı adı olarak kullanılması nedeniyle kadın cinsiyet organı adlarının sayıca daha fazla olmasıydı. Elde ettiğimiz veriler toplumsal cinsiyet faktörünün dildeki etkinliğini göstermek

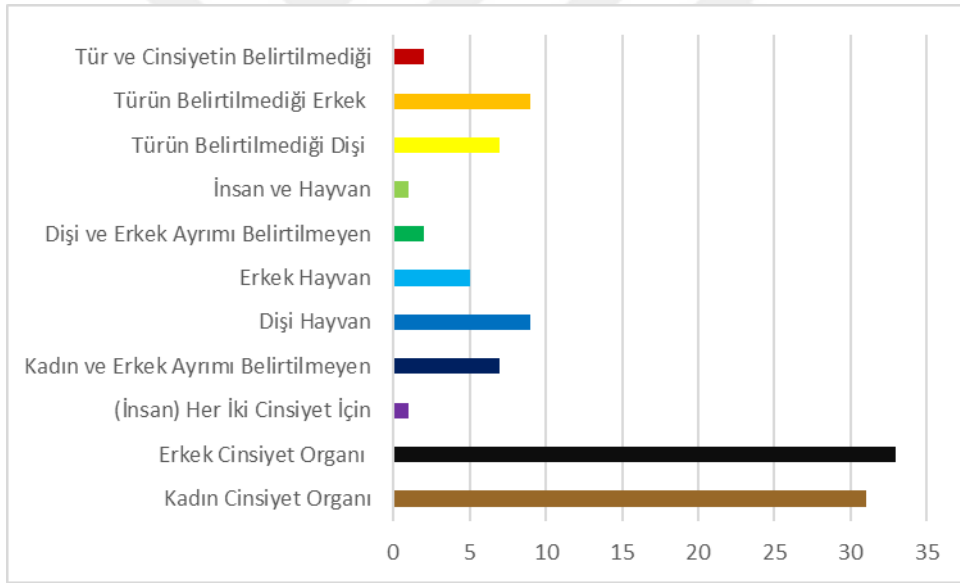
için yeterli değildir. Ölçünlü Türkçede cinsiyet organı adlarını, bu organların edebî eserlerde kullanımını ele alan geniş çalışmalarla bu konu aydınlatılmış olacaktır.

Araştırmalarımıza başladığımızda sözcüklerle ilgili istatistiklere bakarak sözcüklerin derlendiği coğrafi bölgeler hakkında mahremiyet hassasiyeti yorumu yapabileceğimizi düşünmüştük. *Derleme Sözlüğü* ağızlarda kullanılan bütün cinsiyet organı adlarını içermediği için bu tür bir çıkarım yapmamız zorlaşmaktadır. Ancak sözlükte *koni şeklinde üzeri çizgili, çok acı ve siyah renkli bir otun meyvesi* olarak tanımlanan arap s.ki^(Silifke –İç.; Kerkük) birleşik sözcüğü mahremiyet hassasiyetinin değişebileceğini göstermektedir. Cinsiyet organı adlandırmalarında genellikle doğaya başvurulurken, karşılaştığımız tek örnek olan bu sözcükte bir meyveyi adlandırırken cinsiyet organına başvurulmuştur. Bu tür konularda net veriler sağlayamamak da çalışmamızda cinsiyet organı adlarının mahremiyet gibi sosyal bir olgudan nasıl etkilendiği, cinsiyet organları söz konusu olduğunda hangi kavramlara başvurulduğu büyük ölçüde gösterilmiştir.

Değinmek istediğimiz bir diğer konu ise Türklerde İslam öncesi dönemde ve İslamiyet döneminde mahremiyetti. “İslâmiyet, bedenin sonsuz etkinliklerinin nasıl sunulması gerektiğini en ince ayrıntısına kadar tarif eder; bedensel varoluşun her bir boyutu, hem yasal hem de erotik yazında, ciltlerce tartışılmıştır” (Delaney, 2001: 43). İslamiyet’in cinsiyet rollerinde ve cinselliğin yaşanmasındaki belirleyiciliği Türk toplumunun mahremiyet duyarlılığında değişime neden olmuştur. Bu değişimi 10. yüzyıl seyyahı İbn Fadlan’ın Oğuzlar hakkında verdiği bilgilerle bugünü kıyasladığımızda kolayca anlayabiliriz: “... Kadınları erkeklerinden ve yabancılardan dolayı örtünmezler, gizlenmezler. Aynı şekilde kadın insanlardan bedeninin hiçbir yerini gizlemez. Bir gün onlardan bir adamın evine (çadırına) indik. Oturduk. Adamın karısı da bizimle oturdu. Bizimle oturken cinsi organını açtı ve kaşdı. Biz görüyorduk, yüzlerimizi kapadık. “Estağfirullah!” dedik. Kocası güldü. Tercümana, “Onlara söyle, sizin yanınızda onu açıyor, siz görüyor ve onu koruyorsunuz. Ona bir şey olmuyor. Bu onu kapatıp da başkalarına müsaade etmesinden daha iyidir” dedi” (Şeşen, 2016: 10, 11). Görüldüğü üzere İslamiyet Türklerde cinsiyet organlarından duyulan utancın artmasında etkili olmuştur. Türkler Anadolu’ya yerleşmeden önce İslamiyet’i kabul ettikleri için tezde bu konuya yer vermedik. Ancak mahremiyet duyarlılığındaki değişimler söz varlığı üzerinde de etkili olacağı için dönem dönem cinsiyet organı adlandırmalarında değişimler görüleceği kesindir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu çalışma bize mahremiyetin dilde önemli bir rol oynadığını göstermiştir. *Derleme Sözlüğü*'nden tespit ettiğimiz söz varlığı nicel olarak buna işaret etmektedir. Çalışmada *Derleme Sözlüğü*'nden **107** cinsiyet organı adı tespit edilmiştir. Sözlükte insan cinsiyet organı için kullanılan adlardan, kadın cinsiyet organı için kullanılan **31**; erkek cinsiyet organı için kullanılan **33**; her iki cinsiyet için ortak kullanılan **bir**; cinsiyet ayrımı olmadan kullanılan **yedi** sözcük yer almaktadır. Hayvanların cinsiyet organı için kullanılan adlardan dişi hayvanların cinsiyet organları için kullanılan **dokuz**; erkek hayvanların cinsiyet organları için kullanılan **beş**, cinsiyet ayrımı belirtilmeyen **iki** ad yer almaktadır. Hayvan ve insan için ortak kullanılan **bir**; türün belirtilmediği dişi cinsiyet organları için **yedi**; türün belirtilmediği erkek cinsiyet organları için **dokuz** ve tür ve cinsiyetin belirtilmediği **iki** cinsiyet organı adı yer almaktadır.

Şekil 1. Cinsiyet organı adlarının sayısal görünümü

Bu sözcüklerden **bıbık**, **çebiş**, **kepiç**, **kepiş**, **kipiş**, **kitik**, **mıncıh**, **bılık**, **bobuş**, **boduk**, **bülük**⁷, **çümbül**, **cabul**, **guş**, **zıbık**, **cük**, **bilik**⁸, **bollik**, **cüce**, **bıcık**, **doplur**, **maya**, **baba**⁹, **bibi** sözcükleri cinsiyet organı anlamlarını hayvan adlarından kazanmıştır. **Bitik**, **pıddık**, **pıtık**, **pitik**, **putuğ**, **bülük**, **lupba**, **bitik**, **çilik** sözcükleri yansıma adlardan türemiştir. **Börek**,

⁷ bülük sözcüğünün hayvan adıyla da yansıma adla ilgili olduğunu söyleyebiliriz.

⁸ bilik sözcüğünün, hayvan adıyla ya da fitil anlamıyla ilgili olduğunu söyleyebiliriz.

⁹ baba ve bobuş sözcüklerinin hayvan adıyla ya da araç gereç adıyla ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Sözcüğün temel anlamını korumuş olup sözlüksel cinsiyetiyle ilgili olduğu da düşünülebilir.

dıdıh, dılak, dılıh, dılık, muncur, su eleği, tilak, dıngıl, mengöl, cara, geyin, giyin, gagal ve **bızdık** sözcükleri cinsiyet organı anlamlarını böbrek, dil, dudak gibi başka organ adlarından kazanmıştır. **Dudu, bobuş** ve **baba** sözcükleri, sözcüklerin sözlüksel cinsiyetiyle ilgilidir. **Fink, şama** ve **bilik** sözcükleri fitil için de kullanılmaktadır. Bu sözcüklerin fitil anlamına da gelmesi bir tesadüf olmayıp cinsiyet organı anlamlarının fitil anlamıyla ilgili olduğu düşünülebilir. Cinsiyet organlarıyla fitil arasındaki ilişki incelenmelidir. **Kase, haraba, şapşak, bıdık** sözcükleri kap (su kabı vb.) anlamında da kullanılmaktadır. Cinsiyet organı ve kap arasındaki ilişki dişilik organının hazne işlevini düşündürmektedir. **Baba, çam çivisi, şingirdak, gālak, terlik, malafat, dakım, gıyla, heybe, lülük, masa, neste, salak, zıbık** sözcükleri cinsiyet organı anlamlarını araç-gereç adlarından kazanmıştır. Cinsiyet organı adlandırmalarında araç-gereç adlarına başvurulması, bu organlarla araç-gereçler arasında biçimsel ve işlevsel benzerlikler kurulmasından kaynaklanmaktadır. Hayvan adlarına, diğer organlara vs. başvurma gibi durumların ise dil konuşurlarının yaratıcılığından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Ağzı aşı, appak, kutuk, matan, şafıl, tatuh, yirik, ander, etek, fıncık, udyeri, acuk, guccu, mışga, argaç, çavkın, giller, godak, kılir, kotak, lolo, maslahat, öle, pipili, soyha, avdır, haymur, malak, meret, zagun, çavan ve çevt, daz ve ten sözcükleri ise belirli bir gruba dahil edemediğimiz çeşitli örtmece, argo vs. ifadelerdir.

Dil bilgisi yönünden baktığımızda incelediğimiz sözcükler genel itibarıyla basit sözcüklerdir. **appak, bıtık, börek, dılak, dılıh, dılık, pıtık, pitik, putuh** (bu üç sözcük düşündüğümüz gibi bıtık sözcüğünün varyantlarıysa), **tilak, yirik, bılık, bülük, çavkın, dakım, pipili, çavan, meçikli, acuk** ve **bitik** sözcükleri türemiş sözcüklerdir. **ağzı aşı, su eleği, yirik** sözcüğünün varyantı **yirik dudaklı, kotak** sözcüğünün varyantı **kertikbaş, udyeri** ve **çam çivisi** sözcükleri ise birleşik sözcüklerdir. Bu çeşitlilik çalışmamızın Genel Bilgiler bölümünde Aksan'dan alıntılanarak verdiğimiz ikinci özelliği desteklemektedir.

Bazı cinsiyet organı adlarının arkaik sözcüklerin varyantları olduğunu söyleyebiliriz. Bunlar *Dîvânu Lüğâtî't-Türk*'te **tilak** biçiminde geçen **dılak** ve **tilak** sözcükleri, **çepiş** biçiminde geçen **çebiş** sözcüğü ve **çag** biçiminde geçen **çav** sözcüğüdür. Bu arkaik ögeler Aksan'ın Anadolu ağızlarının özellikleri için verdiği üçüncü maddeye birer örnektir.

Bazı cinsiyet organı adları yabancı dillerden ödünlenmiştir: **Kase, maya** ve **zıbık** *Farsça*, **matan** *Bulgarca*, **gıyla** *Sanskritçe*, **lopüt** Slavca, **lolo** ve **muncur** *Yunanca*, **maslahat** *Arapça*, **ander, avdır** (ander sözcüğünün bir varyantı kabul ettiğimiz için), **gagal, kılir** (gılır

sözcüğünün bir varyantı kabul ettiğimiz için) sözcükleri *Ermenice* kaynaklı sözcüklerdir. Bu sözcükler Aksan'ın verdiği altıncı maddenin cinsiyet organları için de geçerli olduğunu göstermektedir. Bir diğer yandan Başdaş (2006: 46) organ adlarının kelime alışverişinden hemen hiç etkilenmediğini, bugün Türkiye Türkçesi ile diğer modern Türk lehçelerinde büyük ölçüde ortak kullanılan organ adlarının tamamına yakınının Türkçe kaynaklı olduğunu söyler. Cinsiyet organlarında ise diğer organ adlarında kolay rastlanmayan ödünçlemenin olduğu görülmektedir.

Cinsiyet organı adları Aksan'ın Anadolu ağızlarıyla ilgili verdiği özellikleri yansıtmakla birlikte, deyimleşme konusunda görüntü değişmektedir. Çalışmamızı Derleme Sözlüğü'yle sınırlandırdığımız için cinsiyet organlarının geçtiği deyim ve atasözlerini tespit edemedik. Yalnız ilk bakışta özellikle deyimlerde organ adlarının çok fazla kullanıldığı görülmektedir. Şahin (2004: 111-318) Türkçede Organ İsimleriyle Kurulmuş Deyimler adlı çalışmasının Organ İsimlerine Göre Türkiye Türkçesindeki Deyimler bölümünde deyimlerde geçen organ adlarını şöyle sıralamıştır: *adım, ağız, akıl, alın, arka, avuç, avurt, ayak, bağır, bağırsak, baldır, baş, bel, beniz, beyin, bıyık, bilek, boğaz, boyun, burun, but, can, ciğer, çehre, çene, dalak, damak, damar, deri, dirsek, diş, diz, dudak, el, ense, geniz, gerdan, gırtlak, göbek, göğüs, gönül, g.t, gövde, göz, hatır, iç, ilik, işkembe, kafa, kalp, kan, karın, kaş, kelle, kemik, kış, kıl, kol, koltuk, koyun, kucak, kulak, kursak, küçük dil, mide, omuz, öd, parmak, saç, sakal, sırt, sine, sinir, surat, taban, tepe, tırnak, topuk, tüy, us, üst, vücut, yanak, yumruk, yürek, yüz, zihin*. Görüldüğü üzere cinsiyet organları, saydığımız bu organlar arasında bulunmamaktadır. Bu durum mahremiyetin devreye girmesinden kaynaklanıyor olmalıdır. Burada üzerinde durulması gereken bir diğer konu ise g.t ve kış sözcüklerinin aynı engele takılmayıp deyimleşebilmesidir. Bu sözcükler alt taraf, dip; arka bölümde olan anlamlarında da kullanılmaktadır. Kış sözcüğü *kuyruk sokumu bölgesi, kaba et, kaba but, popo, makat* (sozluk.gov.tr Erişim Tarihi: 26.05.2023) anlamlarının yanı sıra Anadolu ağızlarında *ayak* (Tokuşlar –Af.; *Eğridir ve köyleri, İlyas *Keçiborlu –İsp.; Salda, Yeşilova –Brd.; Alâeddin, Darıveren *Acıpayam, Eziler *Buldan, Güney, Beylerli, Honaz, Söğüt –Dz.; -Kü.; Atlas, Kepen *Sivrihisar, Tokat –Es.; *Kurşunlu –Çkr.; *İskilip –Çr.; *Merzifon –Ama.; Gökköy *Reşadiye –To.; Bayadı –Or.; Çavdarlı, Çayağzı, Yavuz *Şavşat –Ar.; *İğdir ve köyleri, Bayburt *Sarıkamış –Kr.; -Ezm.; Cimin –Ezc.; -Adı.; *Nizip –Gaz.; *Afşin ve köyleri, Hartlap, Şekeroba, Berit ve Gâvurdağı yörükleri –Mr.; Reyhanlı ve Amik ovası Türkmenleri *Reyhanlı, *Antakya ve köyleri –Hat.; Çepni *Gemerek, Ortaköy *Sarkışla, *Yıldızeli –Sv.; -Yz.; -Ank.; Cemele –Krş.; *Bünyan, Fetullah, Yahyalı, *Develi, *Pınarbaşı ve köyleri –Ky.; Bahçeli *Bor –Nğ.; Ermenek –Kn.; Kırıklı *Karaissah, Gâvurdağı, Toprakkale *Osmaniye, Bilan –Ada.; *Mersin ve köyleri, *Mut ve köyleri –İç.; Kerkük); *ayak bileği* (-Gm.; Çömlek, Navdalı *Mut –İç.); *diz* (Gölcük, *İzmit –Kc.); *topuk* (Fadıl *Orhaneli –Brs.); *sağrı* (Eymir *Bozdoğan, Dallica *Nazilli –Ay.; *Milas, *Yatağan, Yerkelik –Mğ.)

[*kıç (I)*], baharda kayısı ve erik ağaçlarında görülen parlak ve yapışkan madde, zamk^{(Kesme}
*Divriği –Sv.; -Ky.) [*kıç (II)*], bir şeyin ucu^(-Çr.); arka, son taraf^(-Ant.)[*kıç (III)*] anlamlarında da
kullanılmaktadır (DS IV, 2785-2786). G.t sözcüğü ise *anüs* (sozluk.gov.tr Erişim Tarihi:
26.05.2023) anlamının yanı sıra *arka*, *sırt*^(Oğuz *Acıpayam –Dz.; Ayvagediği *Mersin –İç.)[*g.t (I)*], *testi*,
bardak, *küp gibi şeylerin dip kısmı: Testinin g.tü delinmiş.*^(*Bozdoğan –Ay., *Milas –Mğ.)[*g.t (II)*], *iki*
uzun direğin üstüne konulan üçüncü direğe bağlı üç ipin sarkan taraflarına tutturulan daire
şeklinde oturulacak bir tahtası olan bir çeşit salıncak^(Kerkük) anlamlarında da kullanılmaktadır
(DS III, 2164). Cinsiyet organı adlarının yan anlamlar kazanmamasının, deyimleşmemesinin
nedeni cinselliği çağrıştırmaları olabilir. Yine de Türkiye Türkçesine baktığımızda cinsiyet
organı adlarının da deyimleşebildiğini görmekteyiz. Somuncu'nun (2020: 153, 154) organ
adlarıyla oluşan argo dil birimleri için akıl ve başla ilgili verdiği örneklerde geçen, erkeklik
organı anlamına gelen s.k sözcüğüyle kurulmuş deyim yapılarını buna örnek verebiliriz: *akıl*
gel s.kime takıl, *aklı s.kinde*, *başı bitten kıçı s.kten kurtulmamak*. Bunun örnekleri daha
kapsamlı araştırmalarla çoğaltılabilse de kesin bir hükme varmak için kapsamlı çalışmalara
ihtiyaç duyulduğu açıktır.

Cinsiyet organı adlarının, *Derleme Sözlüğü*'nden tespit ettiğimiz bu sözcüklerle sınırlı
olmadığı açıktır. Bu adlar özelinde daha geniş bir çalışmayla ağızlarda kullanılan bütün
sözcüklere ulaşılmalı ve bu organları adlandırmada ne tür yollara başvurulduğu tespit
edilmelidir.

KAYNAKÇA

Adams JN. (1982). *The Latin Sexual Vocabulary*, 1st ed. London, Duckworth.

Ahmed L. (2011). Arap Kültürü ve Kadınların Bedenlerinin Yazılışı. İçinde: İlkaracan, P (der.). *Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik*, Salman, E (çeviren). *Women and Sexuality in Muslim Societies*. 3. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 55-74.

Aksan D. (1987). *Türkçenin Gücü, Türk Dilinin Zenginliklerine Tanıklar*, 1. Baskı. Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Aksan D. (2015). *Türkçenin Sözvarlığı, Türk Dilinin Sözcükbilimiyle İlgili Gözlemler, Saptamalar*, 1. Baskı. Ankara, Bilgi Yayınevi.

Aksan D. (2001). *Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını*, 2. Baskı. Ankara Bilgi Yayınevi.

Aktunç H. (1998). *Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla)*, 1. Baskı. İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Arı Z. (2015). Damar ve Sinirlerin Topografisi. İçinde: *Prometheus Anatomi Atlası*, Yıldırım M, Marur T, (Çeviri editörleri). *Prometheus. Lernatlas der Anatomie*, Schünke M, Schulte E, Schumacher U. 3. Baskıdan çeviri, Ankara, Palme Yayıncılık, 190-233.

Başdaş C. (2006). Türkçe organ adlarında kelime sonu -k ünsüzü ve çokluk. *İlmî Araştırmalar*, 21: 45-57.

Civek FE. (2023). Derleme Sözlüğünde Argo Unsurlar (4.5.6. Ciltler), Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Karabük: Karabük Üniversitesi.

Clauson SG. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Oxford, Oxford University Press.

Çelik Çolak, G. (2018). Türkiye Türkçesi Basın Dilinde Örtmece (Efemizm-Disfemizm), Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Çolak G. (2020). Toplumdilbilimi. İçinde: Boz, E (ed.). *Dilbilim Teorik ve Uygulamalı Alanlar*, Ankara, Gazi Kitabevi, 149-208.

Delaney C. (2001). *The Seed and the Soil Gender and Cosmology in Turkish Village Society*. Çeviri: Somuncuoğlu S., Bora A.). Tohum ve Toprak Türk Köy Toplumunda Cinsiyet ve Kozmoloji, 1. Baskı. İstanbul, İletişim Yayınları.

Devellioğlu F. (1980). *Türk Argosu - İnceleme ve Sözlük*, 6. Baskı. Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları.

Doerfer G. (1981). Temel Sözcükler ve Altay Dilleri Sorunu. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 1-16.

Dilek N, Saral Y. (2017). Vulvar dermatozlar. *Türk Dermatoloji Dergisi*, 11: 28-36.

Doğan L. (2005). Türk dilinde organ adları üzerine bir inceleme –ana ve ara temel kelimeler-, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 6 /1: 141-163.

Duerr HP. (2004). Intimität. Çeviri: Tüzel M. Mahremiyet Uygarlaşma Sürecinin Miti-II, 1. Baskı. Ankara, Dost Kitabevi Yayınları.

Ercilasun AB, Akkoyunlu Z. (2014). *Kâşgarlı Mahmud Dîvânı Lugâti't-Türk Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Eren H. (1951). Onamotapee'lere ait notlar. *Türkiyat Mecmuası*, 10: 55-58.

Eren H. (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Ankara, Bizim Büro Basımevi.

Gülensoy T. (2007). Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Güler Ç. (2014). *Anatomi Sözlüğü*, 2. Baskı. Ankara, Palme Yayıncılık.

İlkkaracan İ, Seral G. (2011). *Kadının İnsan Hakkı Olarak Cinsel Haz: Türkiye'deki Bir Taban Eğitimi Programından Deneyimler*. İçinde: İlkkaracan, P (der.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik, Salman, E (çeviren). *Women and Sexuality in Muslim Societies*. 3. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 195-206.

Kerimoğlu C, Doğan G. (2015). Türkçede cinsiyet görünümleri ve çağrışımsal cinsiyet. *TÜBAR*, 38: 143 – 178.

Kurt B. (2017). Yazıtlardan günümüze organ adları ve bunların Türkiye Türkçesi ağızlarına yansımaları. *DEDE KORKUT Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 6 /12: 48-61.

Ospanova G. (2014). Türkiye Türkçesinde Örtmeceler, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi.

Öztürk GM, Feyman Gök N. (2021). Erken çocukluk dönemine ait resimli çocuk kitaplarında cinsel eğitim unsurlarının incelenmesi. *Yaşadıkça Eğitim*, 35/2, 403-419.

Öztürk M. (2008). Türkçenin etimoloji sözlükleri ve soy ağacı. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 32/1, 405-414.

Rasanen M. (1969). *Versuch eines Etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen*, Helsinki, Suomalais-Ugrilainen.

Sarıkaya M, Seyfeli M. (2004). Kırşehir Abdal/Teber dili ve Anadolu, Azerbaycan, Özbekistan gizli dilleriyle ilgisi. *TÜBAR*, 17: 243-278.

Somuncu M. (2020). Organ adları ile oluşan argo kelimelerin kavramsal ve yapısal tasnifi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25: 144-168.

Şahin H. (2004). *Türkçede Organ İsimleriyle Kurulmuş Deyimler*, Bursa, T.C. Uludağ Üniversitesi.

Şentürk Ş. (2019). Derleme Sözlüğü'ndeki Örtmeceler Üzerine Dilbilimsel Bir İnceleme, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi.

Şeşen R. (2016). *İbn Fadlan Seyahatnamesi ve Ekleri*, 6. Baskı. İstanbul, Yeditepe Yayınevi.

Tietze A. (2016). *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati I-IX*, Ankara, TÜBA.

Ünal O. (2019). Klasik ve Orta Moğolca söz varlığında Türkçe kökenli kelimeler I (a–d). *JOTS*, 3/2: 502-615.

Yıldırım F. (2012). Derleme Sözlüğü'ndeki gizli dil verileri üzerine. *Turkish Studies*, 7/4: 565-578.

Zülfikar H. (1995). *Türkçede Ses Yansımali Kelimeler İnceleme – Sözlük*, TDK Yayınları, Ankara.

